

De evolutie van de bodembescherming in 15 Europese landen van 1992 tot 2001

Bea Cantillon
Natascha Van Mechelen
Ive Marx
Karel Van den Bosch

juli 2004

B E R I C H T E N

CENTRUM VOOR SOCIAAL BELEID HERMAN DELEECK
UNIVERSITEIT ANTWERPEN - Stadscampus

<http://www.ua.ac.be/csb>

D/2004/6104/02

Inhoud

Inleiding	3
1. Methode.....	3
2. De wettelijke aanpassingsmechanismen	5
2.1 Prijsaanpassingen.....	5
2.2 Welvaartsaanpassingen.....	6
2.3 De mechanismen van koop- en welvaartsvastheid in kaart gebracht	7
3. De fiscale en parafiscale druk op de bodembescherming: van bruto- naar netto-uitkeringen/minimumlonen	8
4. De bodembescherming in 2001	10
4.1 De koopkracht van de bodembescherming	10
4.2 De bodem vergeleken met de gemiddelde lonen	14
5. De evolutie van de bodembescherming in de 90'er jaren	15
6. De sociale doelmatigheid van de bodembescherming	21
6.1 De armoedebestrijding	21
6.2 De afhankelijkheidsval	22
7. Samenvatting en besluiten.....	25
Bibliografie.....	28
Bijlagen	29

Inleiding

Dit CSB-bericht sluit aan bij een eerder bericht waarin ‘de bodem van de welvaartsstaat van 1970 tot nu, en daarna’ werd geschetst (Cantillon et al., 2003). Deze studie bracht aan het licht dat na de uitzonderlijke stijgingen in de jaren '70, de meeste sociale minimumuitkeringen in België in de jaren '80 en '90 enkel nog de prijsevolutie volgden. Vergeleken met de gemiddelde lonen en het welvaartsniveau van de Belgische gezinnen bleven zij beduidend achterop. Pas aan het einde van de jaren '90 was er een duidelijke trendbreuk, met substantiële verhogingen van de minimumuitkeringen en de nettominimumlonen.

In dit bericht plaatsen we deze vaststelling in een internationale context. We gaan na hoe het de bodembescherming in verschillende Europese landen is vergaan gedurende de jaren '90. We vergelijken de evolutie van de netto beschikbare inkomens van bijstandstrekkers en van minimumloners met de evolutie van de netto gemiddelde lonen in 15 Europese landen en brengen zo de evolutie van hun relatieve welvaartspositie in kaart.

Dit bericht is als volgt opgebouwd. In de eerste paragraaf beschrijven we de gevolgde methodologie. De tweede paragraaf geeft een overzicht van de wettelijke aanpassingsmechanismen die in 15 lidstaten gehanteerd worden om de sociale minimumuitkeringen op een regelmatige basis aan te passen aan de prijs- en welvaartsevolutie. In de derde paragraaf bespreken we de impact van wijzigingen in de (para-)fiscaliteit op de evolutie van de minimuminkomens. Paragraaf vier beschrijft het niveau van de bodembescherming in 2001. Paragraaf vijf gaat in op de evolutie van de gewaarborgde minima gedurende de jaren '90. De zesde paragraaf belicht de impact op de sociale doelmatigheid van de minima. De laatste paragraaf tenslotte synthetiseert.

1. Methode

De bodembescherming definiëren we als het netto beschikbaar inkomen van gezinnen die moeten terugvallen op hetzij een minimumloon hetzij een bijstandsuitkering. We kijken dus niet enkel naar de wettelijke minima maar houden ook rekening met fiscale en parafiscale lasten (die op de brutobedragen wegen), de gebeurlijke kinderbijslagen, de belastingkredieten, e.a. sociale voordelen voor zover zij automatisch gebonden zijn aan de inkomenssituatie.

We beperken ons tot de *universele* bijstandssystemen, dit wil zeggen de bijstandssystemen die open staan voor iedereen die de inkomenstoets doorstaat en niet enkel voor specifieke bevolkingscategorieën. Daarom komen de Griekse bijstandsregelingen hier niet aan bod, gezien in Griekenland alleen categoriale bijstandssystemen in voege zijn, zowel voor de actieven als voor de ouderen (bv. een inkomensgetoetste uitkering voor gezinnen in bergachtige en achtergestelde gebieden). Ook de bijstandsregelingen voor personen op actieve leeftijd in Italië en Spanje laten we buiten beschouwing, vanwege de grote regionale verschillen in de uitkeringsbedragen. De bijstandsregelingen die we in dit rapport presenteren worden derhalve gekenmerkt door hetzij nationaal uniforme bijstandsbedragen (België, Denemarken, Frankrijk, Ierland, Luxemburg, Nederland, Portugal en het VK), hetzij door eerder kleine regionale verschillen die toelaten een representatief uitkeringsbedrag te gebruiken. Voor Duitsland gebruiken we het gemiddeld uitkeringsbedrag voor alle deelstaten, voor Zweden de nationale richtlijnen, voor Oostenrijk de Weense bijstandsregeling, en voor Noorwegen de regeling van Oslo.

Wat de minimumlonen betreft, worden in dit bericht alleen de landen met een nationaal (wettelijk of interprofessioneel) minimumloon opgenomen: België, Frankrijk, Griekenland, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje, en voor 2001 ook het Verenigd Koninkrijk (minimumloon ingevoerd in 1999) en Ierland (minimumloon ingevoerd in 2000).

Deze studie maakt gebruik van de standaardsimulatiemethode. Dit betekent dat voor een aantal hypothetische inkomenssituaties en gezinstypes het netto beschikbare inkomen wordt berekend, gegeven de fiscale en sociale regelgeving in een land. Alhoewel we de resultaten in dit bericht soms gemakshalve voorstellen alsof ze gelden voor 'de' gezinnen met een bijstandsuitkering of een minimumloon, hebben ze dus enkel betrekking op welbepaalde gezinstypes in een specifieke inkomenssituatie. In dit bericht geven we de resultaten voor een gehuwd koppel zonder kinderen en een alleenstaande (echtgescheiden) met twee schoolgaande kinderen (7 en 14 jaar). Voor de resultaten voor andere gezinstypes verwijzen we de lezer naar het onderzoeksrapport.

Het netto beschikbare inkomen wordt op dezelfde wijze gedefinieerd als door de OESO (OECD, 2002): het bruto-inkomen – inkomensbelasting – sociale bijdragen – lokale belastingen + gezinsbijslagen + huisvestingstoelagen. In tegenstelling tot de OESO worden de huisvestingstoelagen enkel opgenomen in zoverre zij een onvoorwaardelijk recht zijn van alle huishoudens in een gegeven inkomenssituatie en niet discretionair toegekend worden.

We concentreren ons in dit bericht op de evolutie van de koopkracht en van de relatieve welvaartspositie van uitkeringstrekkers en minimumloners. De internationale verschillen in het koopkrachtniveau van bijstandstrekkers en minimumloners brengen we in kaart met behulp van de koopkrachtpariteiten berekend door Eurostat (PPP). Koopkrachtpariteiten of PPP's (Purchasing Power Parities) zetten nationale munteenheden om naar een gemeenschappelijke munteenheid en corrigeren daarbij voor de koopkrachtverschillen tussen munteenheden. Als indicator voor de relatieve welvaartspositie van een gezin verhouden we het netto beschikbaar inkomen tot het inkomen van een gelijkaardig gezin met één gemiddeld loon¹. De evolutie van deze indicator geeft aan in welke mate de uitkeringen en minimumlonen de evolutie van de gemiddelde lonen gevolgd hebben, rekening houdend met de fiscale en parafiscale lasten.

Voor de verzameling van de gegevens inzake bruto- en netto-uitkeringsbedragen werkten we met een netwerk van informanten. In het kader van onderzoeksprojecten aan de Universiteit van York werden al voor een groot aantal Europese landen de netto beschikbare inkomens van bijstandstrekkers op actieve leeftijd en minimumloners berekend voor mei 1992 en juni 2001 (Eardley et al., 1996; Bradshaw et al., 2002). Door onze studie te beperken tot deze twee momentopnamen, konden we terugvallen op de gegevens en het netwerk van nationale informanten, gebruikt in deze onderzoeksprojecten. De nationale informanten (zie bijlage 1) stonden in voor de selectie van de relevante sociale programma's (zie bijlage 2), de keuze van de meest geschikte bronnen (voor o.a. gemiddeld loon voor een voltijdse werknemer) en de berekening van de netto beschikbare inkomens.

Een internationale vergelijking van netto-bijstandsniveaus heeft beperkingen. Verschillende factoren bemoeilijken een correcte vergelijking tussen de landen. Ten eerste zijn de

¹ De representativiteit van het gemiddeld loon van een voltijdse werknemer voor de welvaartsituatie van de gehele bevolking hangt weliswaar af van ondermeer het aandeel deeltijdarbeiders en tweeverdieners. Dit betekent dat de validiteit van het gemiddeld loon als indicator voor het welvaartsniveau van land tot land én doorheen de tijd varieert.

institutionele verschillen tussen de landen groot: het bijstandssysteem in het geheel van de sociale bescherming verschilt sterk, de toekenningsvoorwaarden variëren en de non-take up van bijstandsuitkeringen loopt sterk uiteen². Ten tweede is de standaardsimulatiemethode zeer gevoelig voor de *inkomenselementen* die al dan niet in het netto beschikbaar inkomen opgenomen zijn. Bij gebrek aan betrouwbare comparatieve gegevens blijven in onze definitie van het netto beschikbaar inkomen een aantal grote uitgavenposten afwezig zodat geen rekening wordt gehouden met de internationale verschillen in bijvoorbeeld de huisvestingskosten of de gezondheidsuitgaven. Tenslotte kan de *validiteit* van een aantal gegevens verbeterd worden, onder meer van de beschikbare internationale tijdreeksen over de gemiddelde lonen.

Dit bericht is een synthese van het onderzoeksrapport ‘De bodembescherming in 15 Europese landen in de periode 1992-2001’ (Cantillon et al., 2004). Dit onderzoeksrapport kan geraadpleegd worden op <http://www.ua.ac.be/csb> en bevat een methodologische bijlage met een beschrijving van de methode en de maatstaven, de assumpties, de voor- en nadelen van de methode en de validiteit van de resultaten. Het onderzoek werd gefinancierd door de FOD Sociale Zekerheid.

2. De wettelijke aanpassingsmechanismen

In de meeste landen worden de sociale uitkeringen regelmatig aangepast aan de prijzen en de welvaartsgroei. Maar de criteria die hiervoor gebruikt worden variëren sterk. We overlopen hier kort de wettelijke aanpassingsmechanismen anno 2001 (voor een overzicht: zie tabel 1). Let wel: in periodes van snel groeiende sociale uitgaven veranderen landen vaak van aanpassingsmechanisme (bv. Duitsland) of stellen het wettelijk mechanisme tijdelijk buiten werking (bv. Nederland). In paragraaf 5 gaan we na in hoeverre de feitelijke evolutie van de sociale minima bepaald wordt door de wettelijke aanpassingsmechanismen.

2.1 Prijsaanpassingen

Het principe van koopkrachtvastе bijstandsuitkeringen wordt veelal in praktijk gebracht via een koppeling van de uitkeringen aan een algemene *prijnsindex*, meestal de index van de consumptieprijzen (Consumer Price Index (CPI)) (Duitsland, Frankrijk, Italië, Luxemburg, Spanje, Zweden). De Belgische en Britse overheden hebben een specifieke index ontwikkeld. In België zijn de sociale uitkeringen en de lonen sinds 1994 niet meer gekoppeld aan het indexcijfer van de consumptieprijzen, maar aan de zogenaamde gezondheidsindex. De gezondheidsindex wordt op een gelijkaardige manier berekend als het CPI, maar het bevat niet de prijzen van producten die schadelijk worden geacht voor de gezondheid (tabakswaaren), of die sterk afhankelijk zijn van buitenlandse factoren (olie)³. In het VK worden sociale uitkeringen geïndexeerd op basis van de zgn. Rossi-index. Deze index – voor het eerst gebruikt in 1982 – wordt berekend op basis van de Retail Price Index, maar bevat niet de huur- en woningprijzen, gezien de lage inkomensgezinnen hiervoor in principe kunnen terugvallen op huisvestingstoelagen (Bradshaw et al., 1995). De aanpassingen aan een

² Het belang van deze institutionele verschillen blijkt onder andere uit de zwakke correlatie tussen de hoogte van de netto-bijstandsinkomens en de armoederisico's (zie Cantillon et al., 2004 (methodologische bijlage)). Voor een analyse van de non-take up, zie Nicaise et al, 2004.

³ Voor een analyse van het effect van de gezondheidsindex op de koopkrachtvastheid van de pensioenen: zie Hoge Raad van Financiën, 2004.

prijnsindex kunnen automatisch gebeuren via een spilindex (België, Frankrijk en Luxemburg) of op geregelde tijdstippen (Duitsland, Italië, Spanje, Verenigd Koninkrijk en Zweden).

In sommige landen bestaat er geen expliciete koppeling van de uitkeringen en/of minimumlonen aan een prijsindex, maar resulteren de jaarlijkse *ad hoc* aanpassingen wel in koopkrachtvaste minima. Vooral de aanpassing van de minimumlonen is vaak afhankelijk van de uitkomst van het sociaal overleg. In Ierland, Portugal, Spanje en het Verenigd Koninkrijk past de overheid het minimumloon jaarlijks aan na overleg met de sociale partners. In Griekenland is de overheid zelfs nauwelijks betrokken bij de vaststelling van het minimumloon; de hoogte van het minimumloon wordt er volledig overgelaten aan de sociale partners. Behalve in Spanje resulteerden in de beschouwde periode deze *ad hoc* aanpassingen in koopkrachtvaste brutominimumlonen.

2.2 Welvaartsaanpassingen

Het meest courant gebruikte mechanisme om welvaartsvaste uitkeringen en minimumlonen te garanderen is de koppeling aan een *loonindex*, veelal gebaseerd op het brutoloon (Denemarken, Italië, Luxemburg en het minimumloon in Frankrijk en Nederland). In Nederland en Oostenrijk fungeert het nettoloon als basis voor de aanpassing van de bijstandsuitkeringen; de aanpassingen houden met andere woorden ook rekening met de fiscale en parafiscale behandeling van de arbeidsinkomens. Hoewel de *globale inkomensevolutie* in principe een betere indicator is voor de veranderingen in het algemeen welvaartsniveau van een land dan het loon is er in onze studie slechts één land dat hiermee rekening houdt, met name Duitsland.

In sommige landen wordt er *ad hoc* beslist over de welvaartsaanpassingen. In Ierland, Portugal en Noorwegen worden de bijstandsuitkeringen aangepast volgens de beleidsprioriteiten en/of budgettaire mogelijkheden van het moment. Globaal gesproken resulteerden deze aanpassingen in de jaren '90 in bijstandsuitkeringen die minstens even snel groeiden als de gemiddelde lonen.

Een bijzonder aanpassingsmechanisme voor bijstandsuitkeringen zijn de aanpassingen op basis van enquêtes over het *consumptiegedrag*. In Duitsland wordt het uitgavenpatroon van lage inkomensgezinnen via 5-jaarlijkse enquêtes gevolgd en in rekening gebracht in het aanpassingspercentage waarmee de bijstandsuitkeringen jaarlijks herzien worden. In Zweden worden de bijstandsuitkeringen op basis van consumentenenquêtes jaarlijks aangepast aan de prijzen én regelmatig herzien in functie van het gewijzigde consumptiegedrag (Nielsen, 2003). Dit aanpassingsmechanisme garandeert niet noodzakelijk welvaartsvaste uitkeringen maar is wel duidelijk verbonden met een normatief kader over de levensstandaard van een bijstandsgezin.

Tabel 1. Wettelijke aanpassingsmechanismen voor bijstandsuitkeringen/minimumlonen in 15 Europese landen, 2001.

	Basis aanpassing gewaarborgd minimum actieve leeftijd	Basis aanpassing gewaarborgd minimum na actieve leeftijd	Basis aanpassing nationaal minimumloon
België	Consumptieprijzen (Gezondheidsindex)	Consumptieprijzen (Gezondheidsindex)	Sociaal overleg Consumptieprijzen (Gezondheidsindex)
Denemarken	Brutolonen	Brutolonen	-
Duitsland	Consumptieprijzen Netto inkomens Consumptiegedrag	Consumptieprijzen Netto inkomens Consumptiegedrag	-
Frankrijk	Consumptieprijzen	Ad hoc	Sociaal overleg Consumptieprijzen Brutolonen
Griekenland	-	-	Sociaal overleg
Ierland	Ad hoc	Ad hoc	Sociaal overleg
Italië	-	Consumptieprijzen Brutolonen	-
Luxemburg	Consumptieprijzen Brutolonen	Consumptieprijzen Brutolonen	Consumptieprijzen Brutolonen
Nederland	Netto minimumloon	Netto minimumloon	Sociaal overleg Brutolonen
Noorwegen	Ad hoc	Ad hoc	-
Oostenrijk	Nettolonen	Nettolonen	-
Portugal	Ad hoc	Ad hoc	Sociaal overleg
Spanje	-	Consumptieprijzen	Sociaal overleg
Verenigd Koninkrijk	Consumptieprijzen (Rossi- index)	Consumptieprijzen (Rossi- index)	Sociaal overleg
Zweden	Consumptieprijzen (consumentenenquête) Consumptiegedrag (consumentenenquête)	Consumptieprijzen	-

Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, UA.

2.3 De mechanismen van koop- en welvaartsvastheid in kaart gebracht

De aanpassingsregeling in België waarbij voor de *bijstandsuitkeringen* enkel een automatische koppeling aan de prijzen is voorzien, vormt – samen met de regelingen in Frankrijk en in het VK – een uitzondering in het Europese landschap⁴. Uit tabel 1 blijkt immers dat vele landen verschillende aanpassingsmechanismen aan prijzen én aan welvaart combineren. In Duitsland, Frankrijk, Italië, Luxemburg en Zweden wordt een mechanisme van koopkrachtaanpassingen gecombineerd met welvaartsaanpassingen⁵. Zo houdt het Duitse

⁴ Recent (Ministerraad 20&21/03/2004) werd in België evenwel beslist om vanaf 2007 zowel de inkomensplafonds als de uitkeringen in de sociale zekerheid elke twee jaar aan te passen aan de welvaartsgroei. Over de omvang van de aanpassing zal de regering ad hoc beslissen, rekening houdend met de ontwikkeling van de werkgelegenheid en de kost van de vergrijzing, en na overleg met de sociale partners. Dit mechanisme is echter alleen van toepassing op de sociale zekerheidsuitkeringen, niet op de bijstandsuitkeringen.

⁵ Door zowel mechanismen voor koopkracht- als welvaartsaanpassingen te voorzien kunnen in principe ook koopkrachtvaste sociale minima gewaarborgd worden in een periode van een negatieve of beperkte welvaartsgroei.

aanpassingspercentage voor sociale uitkeringen (geïntroduceerd in 2001) rekening met zowel de inflatie, de evolutie van het netto-inkomen als het consumptiegedrag van de lage inkomensgezinnen. In Frankrijk en Luxemburg wordt het minimumloon (in Luxemburg ook de sociale uitkeringen die gekoppeld zijn aan het minimumloon) zowel aangepast aan de prijzen als aan de brutolonen. In Luxemburg wordt het minimumloon om de twee jaar aangepast op basis van de evolutie van het gemiddeld uurloon tijdens de voorbije twee jaar en de algemene economische ontwikkeling. In Frankrijk wordt het minimumloon jaarlijks aangepast aan minstens de helft van de koopkrachtevolutie van de lonen.

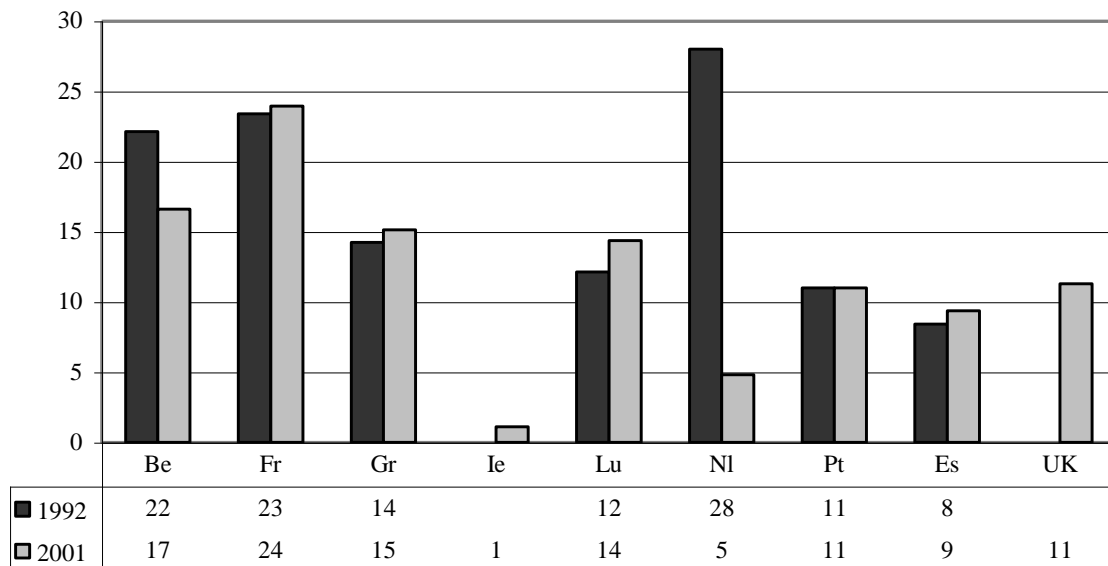
In niet minder dan zes van de twaalf landen met een nationaal bijstandssysteem voor personen op actieve leeftijd volgen de bijstandsuitkeringen in principe (deels) de algemene welvaartsevolutie (Denemarken, Duitsland, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk (Wenen) en Zweden). Slechts in drie landen bestaat geen enkel aanpassingsmechanisme voor de bijstandsuitkeringen, en wordt de evolutie volledig bepaald door ad hoc beslissingen (Ierland, Portugal, Noorwegen). In België, Frankrijk en het VK is enkel een koppeling aan de prijzen voorzien.

Voor de nationale *minimumlonen* daarentegen vormt het ontbreken van een aanpassingsmechanisme eerder de regel dan de uitzondering. In slechts vier van de negen landen met een nationaal minimumloon worden de minimumlonen geregeld aangepast aan de prijzen (België, Frankrijk en Luxemburg) en/of lonen (Frankrijk, Luxemburg en Nederland).

3. De fiscale en parafiscale druk op de bodembescherming: van bruto- naar netto-uitkeringen/minimumlonen

In de meeste landen zijn de *bijstandsuitkeringen* volledig vrijgesteld van fiscale en parafiscale lasten (Duitsland, Ierland, Nederland, Noorwegen, Oostenrijk, Portugal en Zweden) of zijn zij enkel onderworpen aan lokale belastingen (België, Frankrijk en het VK). Enkel in Denemarken veranderde de fiscale behandeling van bijstandsuitkeringen in de 90'er jaren aanzienlijk. Sinds de belastinghervorming van 1994 worden de sociale uitkeringen er op zowat dezelfde manier belast als de arbeidsinkomens. Deze hervorming ging gepaard met een belangrijke verhoging van de bruto-uitkeringsbedragen en de introductie van een substantiële belastingvermindering voor de lage inkomensgezinnen. De effecten van deze belastinghervorming op de relatieve levensstandaard van uitkeringsgerechtigden verschillen sterk naargelang van het gezinstype (cf. infra).

Figuur 1. Som van de personenbelastingen, de sociale bijdragen en de lokale belastingen als % van het bruto-minimumloon voor een eenverdienerkoppel met een nationaal minimumloon in 9 Europese landen, 1992 en 2001*.

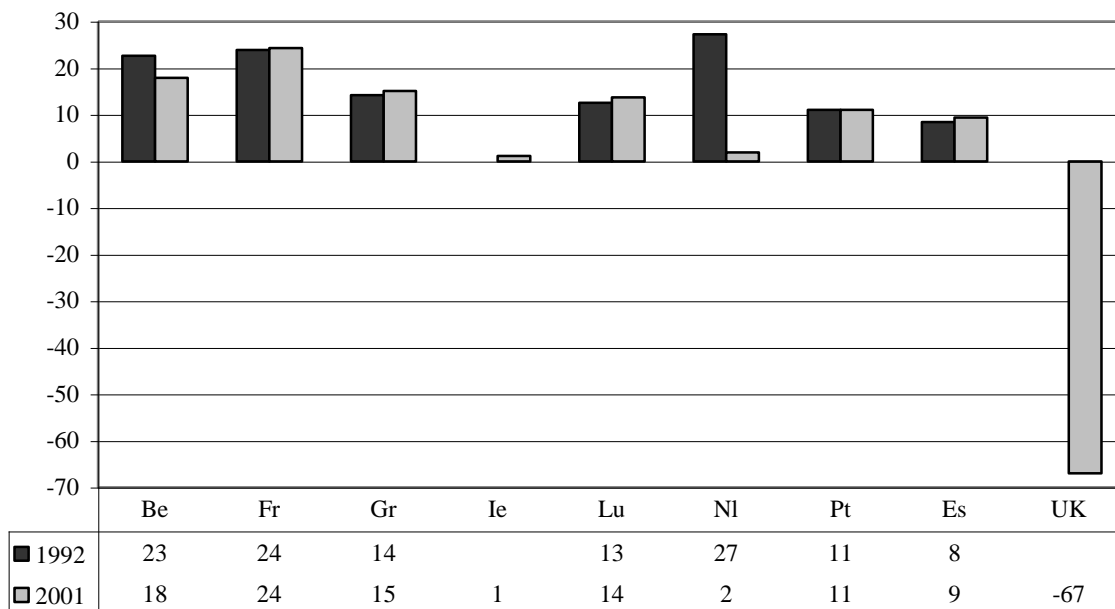

* In het VK en Ierland werd het minimumloon pas in 1999 resp. 2000 ingevoerd; Beschrijving landen: figuur 5.
Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, UA.

De fiscale en parafiscale lasten (som van de personenbelastingen, de sociale bijdragen en de lokale belastingen) voor een eenverdienerkoppel met een *minimumloon* variëren anno 2001 van 1% van het bruto-minimumloon in Ierland tot 24% in Frankrijk (figuur 1). In een aantal landen werden in de jaren 1990 fiscale en parafiscale lastenverlagingen doorgevoerd om het netto-inkomen van gezinnen met een laag arbeidsinkomen te verhogen, en aldus de afhankelijkheidsval te beperken. Het meest gekende voorbeeld is de *Working Families Tax Credit* (WFTC) in het Verenigd Koninkrijk, ingevoerd in 1999 en een centraal element in het Britse actieve welvaartsstaatbeleid. Het maandinkomen van een koppel of alleenstaande ouder met twee kinderen en een minimumloon werd dankzij dit belastingkrediet in 2001 met ongeveer 730 euro opgehoogd (dit is 81% van het brutominimumloon). Ook in Frankrijk werd een belastingkrediet voor lage lonen ingevoerd, maar dit is zo beperkt in omvang (voor koppels zonder kinderen en eenouders met twee kinderen bedraagt dit 2% van het minimumloon) dat het niet compenseert voor de algemene stijging van de parafiscale lasten sinds het begin van de jaren '90. Figuren 1 en 2 tonen aan dat ook in België en Nederland de fiscale en parafiscale druk op de lage lonen daalde. In Nederland werd met de belastinghervorming van 2001 een algemene lastenverlaging doorgevoerd (onder meer via de invoering van een forfaitair belastingkrediet van 921 euro per jaar voor alle arbeidsinkomens (de zgn. Arbeidskorting); in 2003 werd de Arbeidskorting omgevormd tot een inkomensafhankelijk belastingkrediet). In Nederland was een koppel zonder kinderen in 1992 nog 28% van het minimumloon verschuldigd aan belastingen en bijdragen, in 2001 nog maar 5%. In België daalde de fiscale en parafiscale last op het minimumloon voor een koppel van

22% in 1992 tot 17% in 2001 (nadien werden nog belangrijke lastenverlagingen voor lage lonen doorgevoerd⁶).

Figuur 2. Som van de personenbelastingen, de sociale bijdragen en de lokale belastingen als % van het bruto-minimumloon voor een alleenstaande ouder met 2 kinderen en een nationaal minimumloon in 9 Europese landen, 1992 en 2001*.

*

In het VK en Ierland werd het minimumloon pas in 1999 resp. 2000 ingevoerd; Beschrijving landen: figuur 5.
Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, UA.

4. De bodembescherming in 2001

4.1 De koopkracht van de bodembescherming

De internationale verschillen in het koopkrachtniveau van de bodembescherming kunnen we meten door de netto beschikbare inkomens⁷ uit te drukken in koopkrachtpariteiten (of PPP)⁸. In koopkrachtpariteiten varieert het gezinsinkomen van een koppel met één minimumloon van 1.488 euro in Luxemburg over 1.069 euro in België tot 411 euro in Portugal (figuur 3). Ook de koopkracht van bijstandsgezinnen verschilt sterk van land tot land. Voor koppels op actieve leeftijd bedraagt het netto bijstandsinkomen uitgedrukt in PPP 1.339 euro in

⁶ De som van de inkomensbelasting en de sociale bijdrage in percentage van het bruto-minimumloon is tussen 2001 en 2003 voor een alleenstaande ouder met twee kinderen nog verder gedaald van 15% naar 12% (De Lathouwer, 2004).

⁷ Netto beschikbaar inkomen = bruto-uitkering – inkomensbelasting – sociale bijdragen – lokale belastingen + gezinsbijslagen + huisvestingstoelagen.

⁸ Koopkrachtpariteiten of PPP's (Purchasing Power Parities) zetten nationale munteenheden om naar een gemeenschappelijke munteenheid en corrigeren daarbij voor de koopkrachtverschillen tussen munteenheden. Koopkrachtpariteiten maken het mogelijk om de netto beschikbare inkomens uit een uitkering of minimumloon van verschillende landen te vergelijken, zonder rekening te moeten houden met de verschillen in prijsniveaus tussen die landen.

Luxemburg, 719 euro in België en 362 euro in Portugal. Er weze bovendien aan herinnerd dat een universele bijstandsregeling onbestaande is in Griekenland, Italië en Spanje.

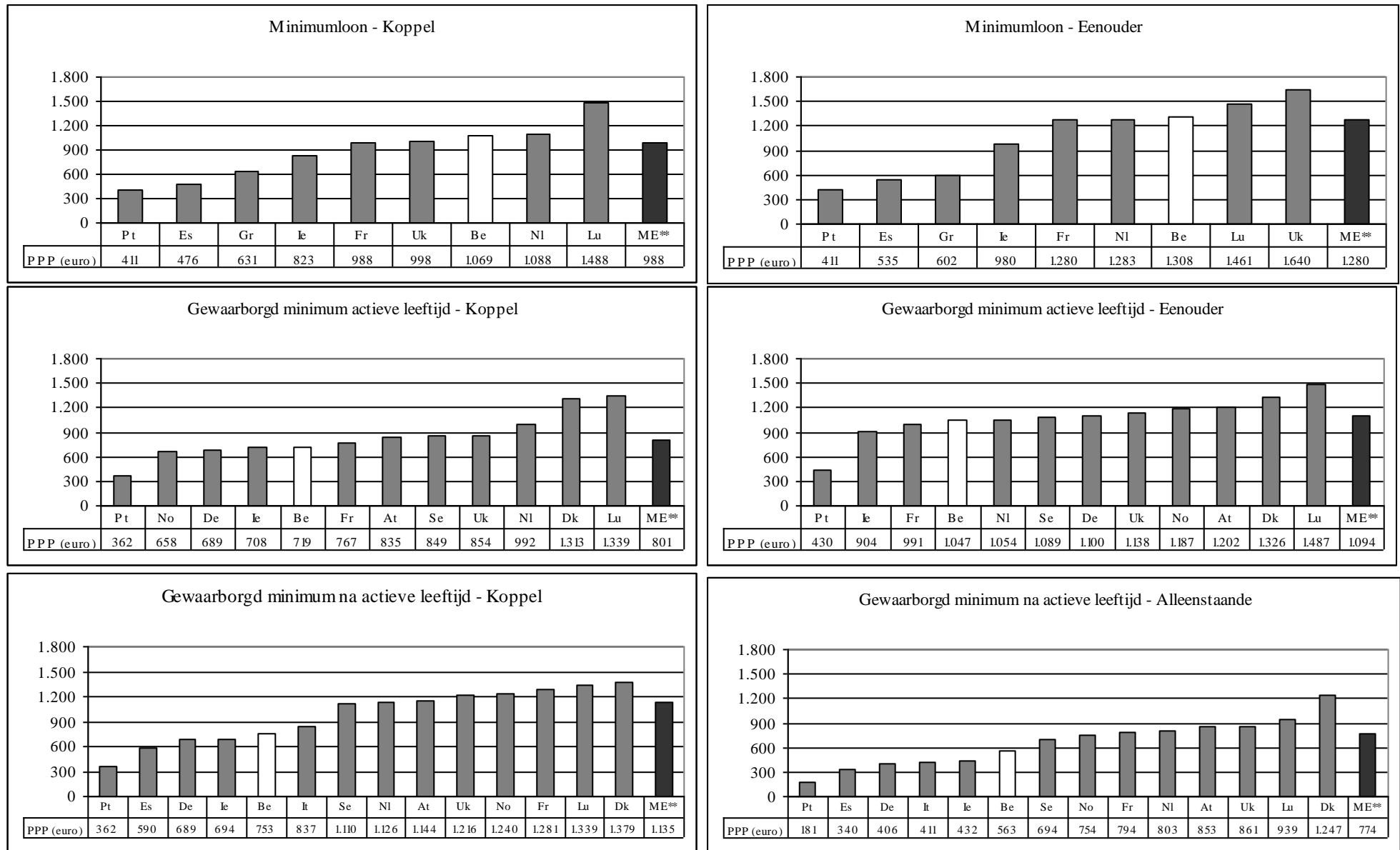
Hoewel de koopkracht van de gewaarborgde minima steeds hoog is in Luxemburg en laag in Portugal, verandert de ranking van de landen tussen beide uitersten naargelang van de regeling. Vergeleken met de mediaan voor de Europese landen scoort België bijvoorbeeld zeer goed op het vlak van de inkomensbescherming voor voltijds werkenden (minimumlonen), maar eerder middelmatig voor de niet-actieven op beroepsactieve leeftijd, en zelfs laag voor de inkomenswaarborg voor ouderen.

De ranking van de landen op basis van koopkrachtpariteiten stemt bovendien niet altijd overeen met de klassieke rangordening waarbij de sociaal-democratische welvaartsstaten in de Scandinavische landen tot de meest genereuze worden gerekend, vervolgens de zg. ‘corporatistische’ welvaartsstaten in Nederland, België, Duitsland, Frankrijk en Luxemburg waar de bescherming genereus is, maar minder, en tot slot de minst genereuze Angelsaksische en Zuid-Europese welvaartsstaten. De koopkracht van bijstandsgezinnen op beroepsactieve leeftijd blijkt in Zweden en Noorwegen nauwelijks hoger te liggen dan het mediane niveau in Europa. De koopkracht van Duitse bijstandsgezinnen ligt veelal lager dan van Ierse of Italiaanse bijstandstrekkers. En uitkeringsgerechtigden in het Verenigd Koninkrijk beschikken meestal over een grotere koopkracht dan uitkeringstrekkers in België of Frankrijk.

In bijna alle landen is de bijstandsbescherming voor ouderen hoger dan voor uitkeringstrekkers op beroepsactieve leeftijd. Het koopkrachtverschil tussen het gewaarborgd inkomen voor personen op beroepsactieve leeftijd enerzijds en dat voor ouderen anderzijds is vooral groot in Noorwegen, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Oostenrijk. In Noorwegen is de koopkracht van een koppel met een universeel minimumpensioen (1.240 euro) bijna twee keer zo hoog als van een bijstandskoppel zonder kinderen (658 euro).

In landen waar wettelijke minimumlonen bestaan is de inkomensbescherming voor voltijds werkenden altijd hoger dan voor niet-actieven op beroepsactieve leeftijd. Toch zijn de voltijds werkenden niet altijd de best beschermde categorie. In Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Nederland ligt de bijstandsuitkering voor ouderen hoger dan het netto-inkomen van een koppel met een minimumloon. In België, Ierland, Luxemburg en Portugal zijn voltijds werkenden wel beter beschermd dan niet-actieve gezinnen. In België is het verschil tussen de netto-bijstandsuitkeringen en het netto-minimumloon – met meer dan 40% – zelfs zeer uitgesproken, zowel voor actieven als ouderen.

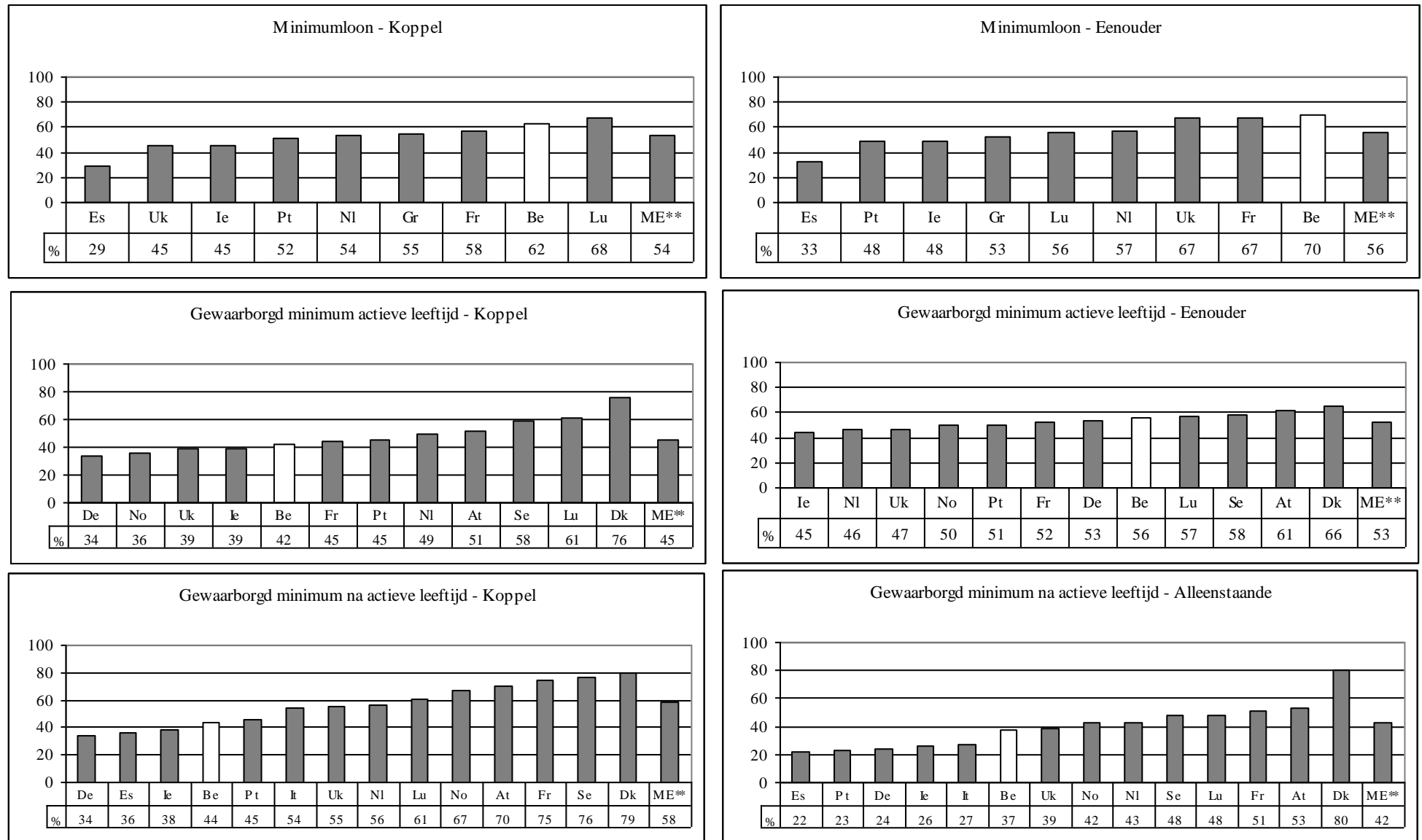
Figuur 3. Netto beschikbaar inkomen van bijstandsgezinnen* en eenverdienersgezinnen met een minimumloon in Europese landen, 2001 (in koopkrachtpariteiten).

* Nationale programma's behalve gewaarborgd minimuminkomen voor personen op actieve leeftijd in Oostenrijk (Wenen), Duitsland (gemiddelde over alle deelstaten) en Noorwegen (Oslo). De gewaarborgde minima voor personen na actieve leeftijd in Nederland, Denemarken, Noorwegen en Zweden zijn geen middelgetoetste bijstandsuitkeringen maar universele minimumpensioenen.; ** Mediaan.; Beschrijving landen: figuur 5.

Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, UA.

Figuur 4. Het netto beschikbaar inkomen van een gezin met een bijstandsuitkering*/minimumloon als percentage van het netto beschikbaar inkomen van eenzelfde gezinstype met één gemiddeld loon in Europese landen, 2001.

* Nationale programma's behalve gewaarborgd minimuminkomen voor personen op actieve leeftijd in Oostenrijk (Wenen), Duitsland (gemiddelde over alle deelstaten) en Noorwegen (Oslo). De gewaarborgde minima voor personen na actieve leeftijd in Nederland, Denemarken, Noorwegen en Zweden zijn geen middelgetoetste bijstandsuitkeringen maar universele minimumpensioenen.; ** Mediaan.; At=Oostenrijk, Be=België, De=Duitsland, Dk=Denemarken, Fr=Frankrijk, Gr= Griekenland, Ie=Ierland, It=Italië, Nl=Nederland, No=Noorwegen, Lu=Luxemburg, Pt=Portugal, Es=Spanje, Se= Zweden, Uk=Verenigd Koninkrijk.

Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, UA

Voor koppels zonder kinderen is het beschermingsniveau – rekening houdend met de kinderbijslagen – veelal lager dan voor eenoudergezinnen. Dat betekent dat de meeste landen bijzondere aandacht hebben voor alleenstaanden met kinderlast. De equivalentieschalen die daarbij impliciet gehanteerd worden variëren echter sterk (tabel B.1). Voor bijstandsgezinnen zijn de extra tegemoetkomingen voor eenoudergezinnen het meest genereus in Noorwegen, waardoor de koopkracht van een alleenstaande ouder (1.187 euro) ongeveer 80% hoger ligt dan voor een koppel zonder kinderen. Voor werkenden is het verschil tussen gezinnen zonder en gezinnen met kinderen het meest uitgesproken in het Verenigd Koninkrijk. Het inkomen van een koppel zonder kinderen (998 euro in PPP) ligt er bijna 40% lager dan het inkomen van een alleenstaande ouder zonder kinderen (1.640 euro in PPP). Het relatief lage niveau van de minimumlonen wordt er voor gezinnen met kinderen gecompenseerd door het genereuze belastingkrediet. Vergeleken met de andere Europese landen zijn de financiële voordelen voor bijstandsgezinnen en minimumloners met kinderen in België noch hoog, noch laag.

4.2 De bodem vergeleken met de gemiddelde lonen

De relatieve welvaartspositie van bijstandsgerechtigden en minimumloners brengen we in kaart door het netto beschikbaar inkomen van een gezin te verhouden tot het netto inkomen van eenzelfde gezinstype met één gemiddeld loon (figuur 4). In percentage van het inkomen van een gezin met een gemiddeld loon varieert het gezinsinkomen van een bijstandskoppel op actieve leeftijd van 76% in Denemarken tot 34% in Duitsland.

De ranking op basis van de relatieve welvaartspositie wijkt soms af van de rangordening op basis van koopkrachtpariteiten. Als we de bijstandsinkomens verhouden tot de gemiddelde lonen verschijnen Zweden en Oostenrijk veel meer aan de top van de rangordening dan in de ranking op basis van koopkrachtpariteiten. Het Verenigd Koninkrijk gaat, in vergelijking met de ranking op basis van koopkrachtpariteiten, meestal een aantal plaatsen achteruit. Het meest opmerkelijk in het licht van de klassieke typologie van welvaartsstaten is de relatieve welvaartspositie van bijstandsgezinnen op beroepsactieve leeftijd in Portugal. De koopkracht van een bijstandsuitkering bleek er beduidend onder het niveau van de andere Europese landen te liggen; in vergelijking met het gemiddeld loon is het verschil tussen de Portugese bijstandsuitkeringen voor actieven en de bescherming in andere Europese landen niet zo groot.

De Europese mediaanwaarde van de verhouding tussen het minimumloon en het gemiddeld loon ligt voor eenoudergezinnen op 56%, voor koppels zonder kinderen op 54%. In België is deze verhouding gunstiger: het netto-minimumloon voor eenoudergezinnen met inbegrip van de kinderbijslag bedraagt 70% van het netto gemiddeld loon, voor koppels zonder kinderen 62%. In Frankrijk en in het Verenigd Koninkrijk ligt de verhouding minimumloon/gemiddeld loon substantieel boven de mediaanwaarde voor eenoudergezinnen, in Luxemburg voor koppels zonder kinderen. In Nederland en Griekenland schommelt deze verhouding telkens rond de mediaanwaarde. In Portugal, Ierland en – vooral – Spanje zijn de minimumlonen vergeleken met de gemiddelde lonen lager.

Voor actieve koppels zonder kinderen worden de hoogste bijstandsniveaus gerealiseerd in Denemarken, Zweden, Oostenrijk en Luxemburg: in deze landen zijn de bijstandsuitkeringen hoger dan de helft van de gemiddelde lonen. Samen met Nederland, Frankrijk en, verrassend, Portugal, scoort België rond de mediaanwaarde van 45%. De relatieve bijstandsniveaus in Noorwegen, Duitsland, Ierland en het VK liggen beduidend onder de mediaan.

Voor eenoudergezinnen blijft de groep van de ‘hoge beschermingslanden’ beperkt tot Denemarken, Luxemburg en - in vergelijking met de gemiddelde lonen althans - Oostenrijk en Zweden. Het beschermingsniveau in Duitsland en Noorwegen ligt ditmaal – evenals in België, Frankrijk en Portugal – dichtbij de mediaanwaarde (53%). Nederland, Ierland en het VK scoren hier minder goed.

De ranking van de bodembescherming voor ouderen laat weer een ander patroon zien. Ouderen met een gewaarborgd minimuminkomen genieten in vergelijking met de gemiddelde lonen de beste bescherming in Denemarken, Luxemburg, Oostenrijk en Zweden; zij krijgen bovendien het gezelschap van Frankrijk. Nederland, Noorwegen, het VK en – alhoewel de koopkracht van de uitkeringen er eerder laag is – Italië situeren zich rond de mediaan. Ierland, Portugal en Spanje maar ook België en Duitsland behoren tot de groep ‘lage beschermingslanden’.

Voor België is deze vergelijking van beschermingsniveaus zeer leerrijk. De bodembescherming voor werkenden ligt zowel in koopkrachtpariteiten als in vergelijking met de gemiddelde lonen hoog, zeker voor gezinnen met kinderen. Voor niet-werkende gezinnen op actieve leeftijd ligt het beschermingsniveau rond de mediaanwaarde in Europa. Voor ouderen daarentegen is de bodembescherming relatief laag. Het bijstandsinkomen voor een bejaard koppel ligt er in koopkrachtpariteiten maar liefst 34% onder de mediaan voor de Europese landen (753 versus 1.135 euro); uitgedrukt in procent van de gemiddelde lonen ligt de inkomensgarantie voor ouderen 14 procentpunten onder de Europese mediaan (44% versus 58% van het netto gemiddeld loon).

5. De evolutie van de bodembescherming in de 90’er jaren

Figuur 5 toont de koopkrachtevolutie van de bodembescherming in de Europese landen; de landen zijn van laag naar hoog gerangschikt op basis van het beschermingsniveau in koopkrachtpariteiten in 2001 (zie figuur 3). Figuur 6 geeft de procentuele evolutie van de relatieve welvaartspositie van bijstandsgerechtigden en minimumloners in de Europese landen, gerangordend volgens het relatieve welvaartsniveau (zie figuur 4) (zie ook tabel B.4).

Hoewel de evolutie van de bodembescherming in de Europese lidstaten geenszins homogeen was, kunnen toch drie grote krachtlijnen worden onderscheiden. Eén: in de meeste landen waar wettelijke minimumlonen bestaan volgden zij zowel de evolutie van de prijzen als die van de gemiddelde lonen. Twee: hoewel de bijstandsuitkeringen voor actieven meestal wel koopkrachtvast waren vertoonden zij in een grote meerderheid van de landen een erosie vergeleken met de gemiddelde lonen. In sommige landen was die erosie zeer uitgesproken (zie Zweden, Nederland en het VK); in andere landen – waaronder België – was de erosie minder sterk. Drie: de evolutie van de bijstandsuitkeringen voor ouderen was erg diffuus; in sommige landen was er sprake van een belangrijke welvaartserosie (Ierland, Denemarken, Verenigd Koninkrijk en Nederland), maar in evenveel andere landen was de stijging van de bodembescherming voor ouderen groter dan die van de gemiddelde lonen.

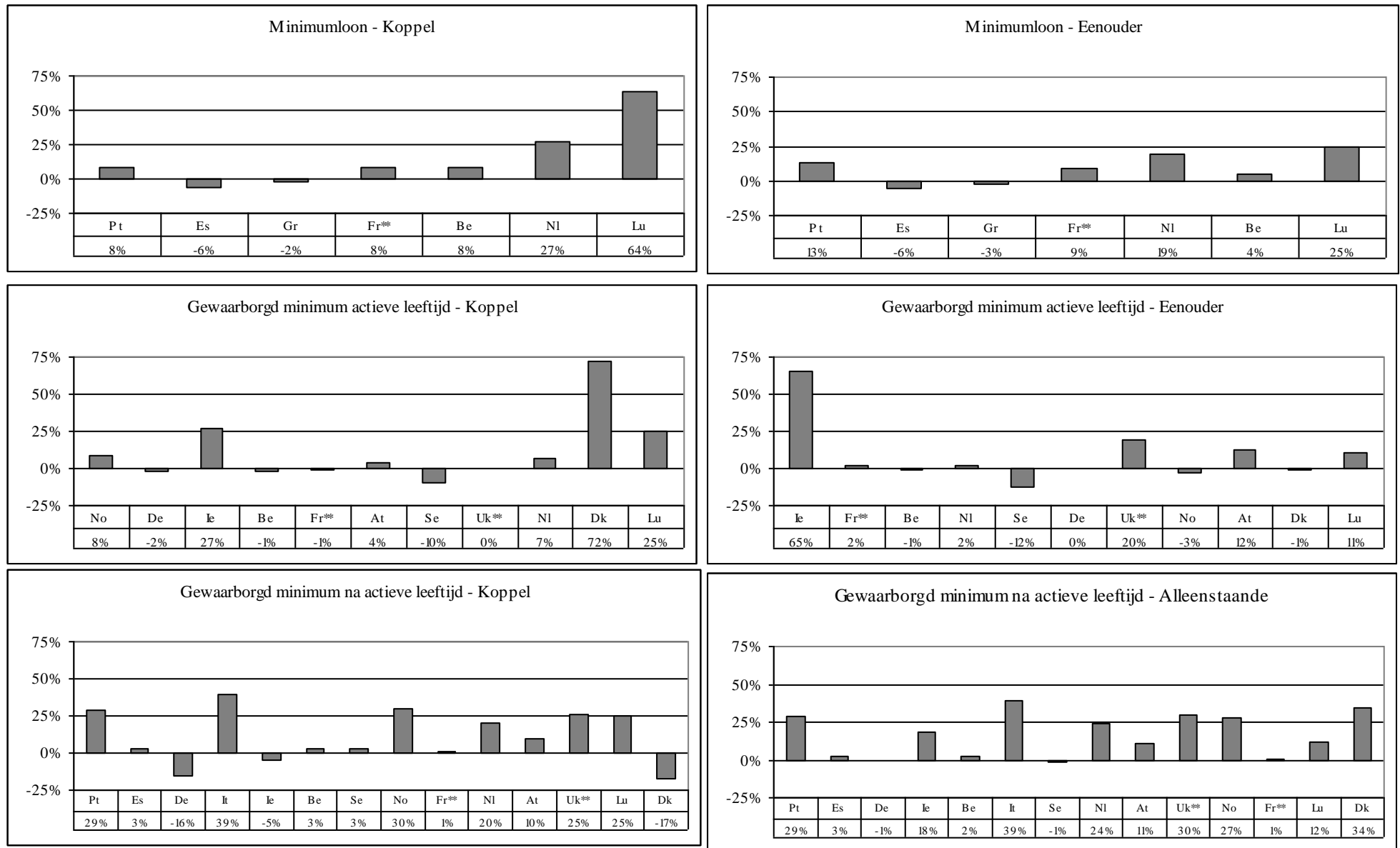
In Luxemburg, Frankrijk en Oostenrijk waren de bijstandsuitkeringen tussen 1992 en 2001 *koopkracht- en welvaartsvast*, zowel voor de ouderen als voor de personen op actieve leeftijd. In de eerste twee landen groeide ook het netto minimumloon minstens even snel als het netto gemiddeld loon. In *Luxemburg* is dit voornamelijk het resultaat van de wettelijke aanpassingsmechanismen voor de brutobedragen (cf. supra). In *Frankrijk* spelen ook de verhogingen van

de bijstandsuitkeringen en het minimumloon na de sociale onrust in de winter van 1997-1998. De bijstandsuitkeringen ondervonden er bovendien geen hinder van de lastenverhogingen op de lonen, waardoor de relatieve welvaartspositie van bijstandsgezinnen verbeterde. Dit laatste deed zich ook voor in *Oostenrijk*.

In Zweden, Duitsland, België en Griekenland was er duidelijk sprake van een *welvaartserosie van de bodembescherming* gedurende de jaren 1990. In Zweden en Duitsland waren de sociale minima niet eens koopkrachtvast. In *Zweden* kwam bij het begin van de jaren 1990 de hoogte van de gewaarborgde minima onder druk te staan van de stijgende sociale uitgaven en overheidsschuld ten gevolge van de zware economische crisis (Kautto et al., 1999; Palme et al., 2002). Het wettelijke aanpassingsmechanisme moest dan ook herhaaldelijk wijken voor reële verlagingen van de minima. In *Duitsland* werden in de jaren '90 verschillende systemen gebruikt om de bijstandsuitkeringen aan te passen (o.a. een prijsindex exclusief de huisvestingskosten, een koppeling aan de overheidspensioenen, een aanpassingspercentage op basis van o.a. de netto-inkomens en het consumptiegedrag (cf. supra) (Behrendt, 2002)); globaal volstonden deze mechanismen niet om zelfs koopkrachtvaste uitkeringen te garanderen. In 1996 werd er bovendien sterk gesnoeid in de bijstandsuitkering voor ouderen. De koopkracht maar vooral de relatieve welvaartspositie van de meeste bijstandsgezinnen in Duitsland ging er in de periode 1992-2001 dan ook op achteruit. In *België* was de erosie van de bodembescherming minder groot dan in de voorgaande landen. Het wettelijk aanpassingsmechanisme (gezondheidsindex) staat in voor bijna koopkrachtvaste sociale minima. Bovendien werd de bijstandsuitkering voor ouderen in 2001 substantieel verhoogd en de parafiscale lasten voor de lage lonen fors verlaagd⁹. De relatieve welvaartspositie van sommige gezinnen met een minimumloon ging er zelfs op vooruit. In *Griekenland* was het reeds bij het begin van de jaren 1990 slecht gesteld met de inkomensbescherming. Er bestond geen universele bijstandsuitkering, enkel een reeks van categoriale maatregelen (bv. een inkomensgetoetste uitkering voor gezinnen in bergachtige en achtergestelde gebieden). Enkel voor de werkenden was er een nationaal minimumloon in voege, maar dit lag lager dan in de andere Europese landen. In deze situatie is in de loop van de jaren 1990 geen verandering gekomen. Er bestaat nog steeds geen universeel bijstandssysteem en zowel de koopkracht als de relatieve levensstandaard van de gezinnen met een minimumloon ligt anno 2001 lager dan in 1992.

⁹ Na 2001 werden een aantal sociale uitkeringen – waaronder de leeflonen en de inkomensgarantie voor ouderen – sterk verhoogd en de fiscale en parafiscale lasten op lage loonarbeid verder verlaagd. De koopkracht van een bijstandskoppel zonder kinderen bijvoorbeeld steeg tussen 2001 en 2003 met maar liefst 5% (zie tabel B.2).

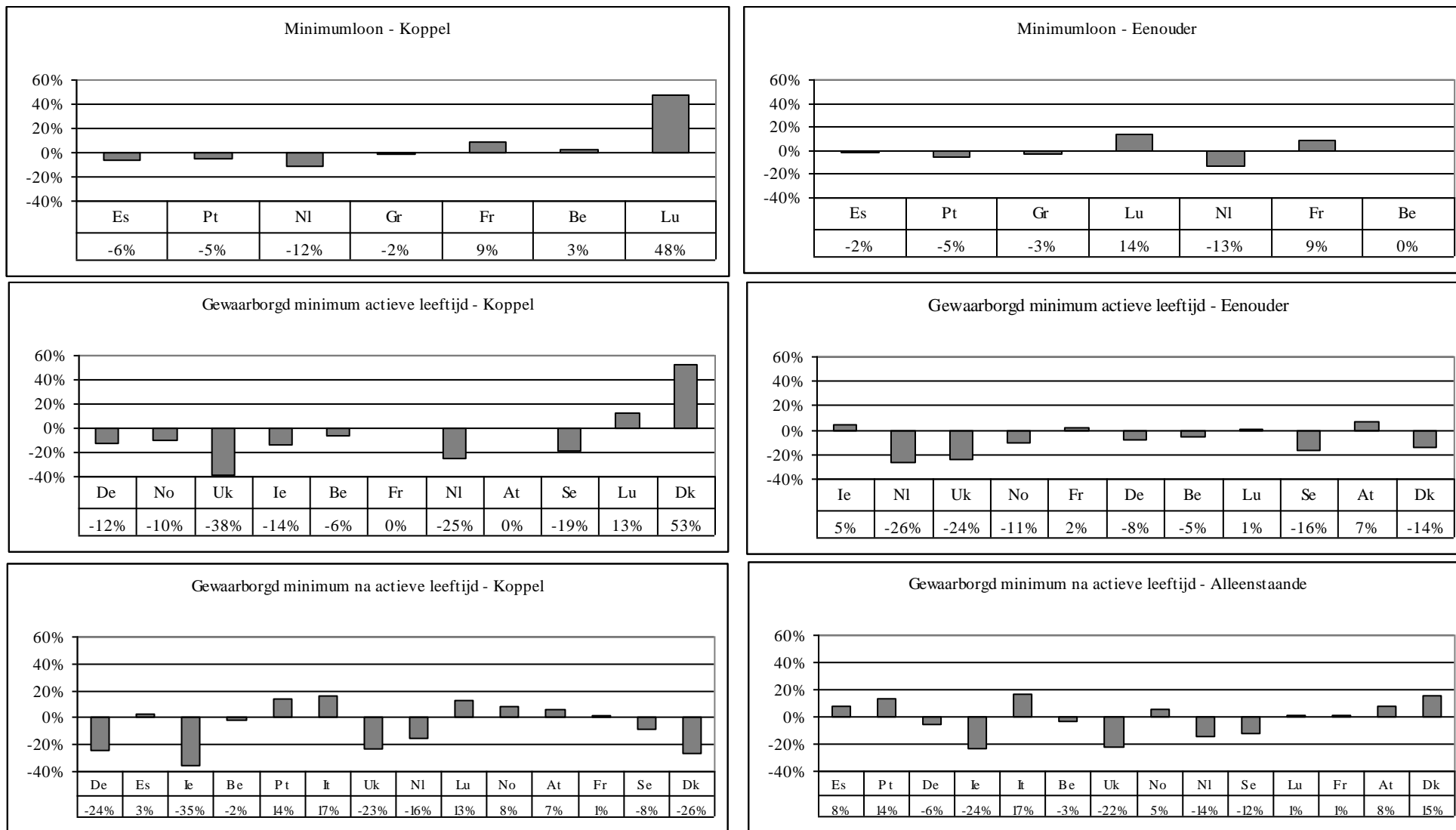
Figuur 5. Procentuele koopkrachtevolutie van het netto beschikbaar inkomen van bijstandsgezinnen* en eenverdienersgezinnen met een minimumloon in Europese landen, 1992-2001.

* Nationale programma's behalve gewaarborgd minimuminkomen voor personen op actieve leeftijd in Oostenrijk (Wenen) en Duitsland (gemiddelde over alle deelstaten). De gewaarborgde minima voor personen na actieve leeftijd in Nederland, Denemarken en Zweden zijn geen middelgetoetste bijstandsuitkeringen maar universele minimumpensioenen; ** Exclusief huisvestingstoelagen; *** Beschrijving landen: figuur 4.

Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, UA.

Figuur 6. Het netto beschikbaar inkomen van een gezin met een bijstandsuitkering/minimumloon als percentage van het netto beschikbaar inkomen van eenzelfde gezinstype met één gemiddeld loon in Europese landen, procentuele evolutie 1992-2001*.

* Nationale programma's behalve gewaarborgd minimuminkomen voor personen op actieve leeftijd in Oostenrijk (Wenen), Duitsland (gemiddelde over alle deelstaten) en Noorwegen (Oslo). De gewaarborgde minima voor personen na actieve leeftijd in Nederland, Denemarken, Noorwegen en Zweden zijn geen middelgetoetste bijstandsuitkeringen maar universele minimumpensioenen; ** Exclusief huisvestingstoelagen; ***Beschrijving landen: figuur 4.

Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleecq, UA

Ook in Nederland, Ierland en het Verenigd Koninkrijk *groeiden de sociale minima minder snel dan de gemiddelde lonen*. Maar in tegenstelling tot Zweden, Duitsland, Griekenland en (in mindere mate) België stegen de minima in deze landen *wel in reële termen*. In Nederland werd het minimumloon en de daaraan gekoppelde bijstandsuitkeringen in de periode 1993-1995 weliswaar bevroren, uit vrees voor een bovenmatige – en voor de werkgelegenheid schadelijke – loonontwikkeling en een stijging van de sociale bijdragen en de belastingen als gevolg van de groeiende sociale uitgaven. Maar dankzij de welvaartsaanpassingen van het minimumloon in de tweede helft van de jaren 1990, lag het koopkrachtniveau van de bodembescherming anno 2001 hoger dan in 1992. De aanpassingen waren echter niet voldoende om gelijke tred te kunnen houden met de snelle groei van de netto-lonen.

De ontwikkelingen in het *Verenigd Koninkrijk* en *Ierland* zijn zeer gelijklopend. Ten eerste werden de sociale uitkeringen in beide landen vanaf het einde van de jaren 1990 sterk verhoogd. De Labourregering in het VK loste haar verkiezingsbelofte (deels) in en verhoogde selectief een aantal sociale uitkeringen. Met name de bijstandsuitkeringen voor de gezinnen met kinderen en voor ouderen werden sterk opgetrokken. Ter illustratie: de koopkracht van een bruto-bijstandsuitkering van een bejaard koppel werd tussen 1997 en 2002 met 25% verhoogd (in de periode 1992-1997: +6%). Het netto beschikbaar inkomen (exclusief huisvestingstoelage) van dit gezinstype vermeerderde tussen 1992 en 2001 met 25% in reële termen (figuur 5). In Ierland sloot de overheid in 2000 een akkoord met de sociale partners, het Programme for Prosperity and Fairness, waarin overeengekomen werd om in drie jaar tijd de laagste uitkeringen op te trekken tot 100£ per week (in 2000: 76£). Het netto beschikbaar inkomen van een bijstandskoppel steeg tussen 1992 en 2001 met 27%. We hebben dus redenen om te spreken van een absolute verbetering van de bodembescherming aldaar, maar die was in relatieve termen onvoldoende sterk om de snelle groei van de lonen bij te houden. In het VK steeg in dezelfde periode de koopkracht van een eenverdienerskoppel met een gemiddeld loon met 36%; in Ierland met maar liefst 46%. De bijstandsgezinnen konden in beide landen ondanks de fikse verhogingen van de sociale uitkeringen echter niet volledig delen in de algemene welvaartsgroei. Hun relatieve welvaartspositie is er dan ook op achteruit gegaan. Een uitzondering zijn de eenoudergezinnen in Ierland. De bijstandsuitkering voor dit gezinstype werd sterker verhoogd dan de andere bijstandsuitkeringen.

Bovendien werd zowel in het VK als in Ierland recent een nationaal minimumloon ingevoerd (het VK in 1999; Ierland in 2000) waarmee de inkomensbescherming uitgebreid werd naar de werkende bevolking. Maar het bruto-minimumloon ligt in beide landen veel lager dan in de meeste andere Europese landen. Alleen in Spanje ligt de relatieve levensstandaard van gezinnen met een minimumloon nog lager dan in Ierland (voor een koppel zonder kinderen: 45% van het netto gemiddeld loon (zie figuur 4)). In het VK verschilt de levensstandaard van minimumloners sterk naargelang zij kunnen profiteren van de WFTC, dus naargelang zij al dan niet kinderen hebben. Het netto-inkomen van minimumloners met kinderen is in het Verenigd Koninkrijk dankzij het WFTC bijzonder hoog in vergelijking met de andere Europese landen (voor een koppel met 2 kinderen: 70% van het netto gemiddeld loon). Maar minimumloners die niet in aanmerking komen voor een WFTC hebben een zeer bescheiden netto-inkomen (voor een koppel zonder kinderen: 45% van het netto gemiddeld loon).

In *Noorwegen*, *Spanje*, *Italië*, *Portugal*, en *Denemarken* is de trend van de bodembescherming gedurende de jaren 1990 *minder eenduidig*. In de eerste vier landen was blijkbaar de verhoging van de levensstandaard van de ouderen met een bijstandsuitkering wel een beleidsprioriteit, maar die van behoeftige gezinnen op actieve leeftijd en minimumloners niet, of toch minder. In Spanje heeft elk van de 17 regio's een eigen bijstandsregeling voor

personen op beroepsactieve leeftijd. Er zijn grote interregionale verschillen in de toekenningsvoorwaarden, de uitkeringshoogte en de discretionaire bevoegdheid van de sociale werkers. In Italië werden eind jaren '90 wel plannen gesmeed voor een nationaal bijstandssysteem voor personen op actieve leeftijd, zij werden zelfs tijdelijk in een groot aantal gemeenten geïmplementeerd, maar werden uiteindelijk toch weer afgevoerd. In Portugal werd in 1996 wel daadwerkelijk een universeel bijstandssysteem geïntroduceerd. De uitkeringen werden de daaropvolgende jaren bovendien flink verhoogd. In verhouding tot het gemiddeld loon zijn de Portugese bijstandsbedragen anno 2001 weliswaar vergelijkbaar met het Europees gemiddelde, maar in koopkrachtpariteiten zijn ze nog steeds de laagste van de bestudeerde landen.

In *Denemarken* wordt de evolutie van de bijstandsuitkeringen en de universele minimumpensioenen in grote mate bepaald door de belastinghervormingen van 1994 (cf. supra). Voor sommige gezinstypes draaide deze hervorming positief uit (voor bijstandskoppels op actieve leeftijd zonder kinderen en bejaarde alleenstaande), voor andere negatief (de alleenstaande ouders met een bijstandsuitkering en de bejaarde koppels). De logica achter dit selectief beleid blijft onduidelijk.

Besluitend kunnen we stellen dat er bezwaarlijk sprake is van een convergentiebeweging van de bodembescherming, noch naar boven, noch naar onder. De bijstandsuitkeringen daalden niet alleen in landen waar het beschermingsniveau initieel relatief hoog was (Zweden en Nederland), maar ook in landen met traditioneel relatief lage bijstandsuitkeringen (Duitsland, België en Ierland). En omgekeerd: de welvaartpositie van bijstandstrekkers verbeterde of stagneerde niet alleen in landen met initieel relatief lage uitkeringen (Frankrijk voor de actieven), maar ook in landen met eerder hoge uitkeringen (Luxemburg voor de actieven). De inhaalbeweging van de Zuid-Europese landen beperkt zich bovendien enkel tot de bijstandsregeling voor ouderen; de minimumlonen verslechterden en alleen in Portugal werd een bijstandsuitkering voor actieven ingevoerd.

Een tweede besluit is dat er in de meeste landen een neerwaartse druk is geweest op de bijstandsuitkeringen voor gezinnen op actieve leeftijd: in de meeste landen waren deze uitkeringen weliswaar koopkrachtvast maar in vergelijking met de gemiddelde lonen verloren zij terrein, met 10 tot 20% of meer. De bodembescherming voor werkenden (minimumlonen) en voor ouderen daarentegen bleef gedurende het vorige decennium in de meeste landen koopkracht- en welvaartssvast (hoewel in sommige landen (Ierland, Verenigd Koninkrijk, Nederland en Zweden) de bijstand voor ouderen achterop bleef op de algemene loonontwikkeling).

Een laatste opmerkelijk besluit is dat het wettelijke aanpassingsmechanisme weinig voorspellende waarde heeft met betrekking tot de feitelijke evolutie van de inkomensbescherming. Er lijken vele manieren te zijn om de aanpassingsmechanismen te omzeilen: in Nederland werd de aanpassing aan de lonen tijdelijk buiten werking gesteld, in Zweden werden de basisbedragen aangepast, in België werd met de invoering van de gezondheidsindex het aanpassingsmechanisme verstrengd. En omgekeerd: het ontbreken van een systeem van systematische welvaartaanpassingen hoeft niet nefast te zijn voor de welvaartsevolutie van een sociale uitkering, getuige de evolutie van de gegarandeerde minima voor ouderen in Frankrijk, Portugal en Noorwegen.

6. De sociale doelmatigheid van de bodembescherming

De bijstandsuitkeringen dienen een dubbel doel: het waarborgen van een minimale inkomensbescherming en het bevorderen van de maatschappelijke participatie (inz. door arbeidsparticipatie). Deze doelstellingen geven de grenzen van de bijstandspakketten aan: het bijstandsinkomen moet in functie van de armoedebestrijding minstens even hoog zijn als de armoedelijjn (de ondergrens), maar het moet tevens substantieel afwijken van het netto beschikbaar inkomen uit lage loonarbeid (de bovengrens) opdat lage loonarbeid financieel aantrekkelijk zou zijn. In deze paragraaf gaan we na in hoeverre de evolutie van de minima in de jaren 1990 een impact heeft gehad op de realisatie van deze twee doelstellingen.

6.1 De armoedebestrijding

Armoedebestrijding is de eerste orde-doelstelling van bijstandsregelingen (Cantillon et al., 2003). De effectiviteit van de minimuminkomensbescherming hangt af van vele factoren (o.a. de toekenningsvoorwaarden, de feitelijke take-up in de bijstandsregeling, de hoogte en de toegankelijkheid van andere sociale uitkeringen). De hier beschouwde generositeit van de bijstandsuitkeringen is derhalve maar één – zij het een zeer belangrijke – factor. In figuur 7 brengen we de generositeit van de bijstandsuitkeringen in kaart door de netto beschikbare inkomens van de bijstandsgezinnen te vergelijken met de zogenaamde 50%-armoedelijjn, dit is 50% van het mediane gestandaardiseerde netto beschikbare inkomen van de gezinnen in een land^{10 11}.

Het netto beschikbaar inkomen van minimumloners ligt in Frankrijk, Nederland, België en het Verenigd Koninkrijk behoorlijk boven de 50%-armoedegrens. In Luxemburg en de Zuid-Europese landen schieten de netto-minimumlonen tekort om koppels en alleenstaande ouders boven de armoedegrens te tillen. De netto-bijstandsuitkeringen voor gezinnen op actieve leeftijd daarentegen zijn in de meeste landen ontoereikend, zeker voor koppels zonder kinderen. In Luxemburg, Frankrijk, Oostenrijk, Duitsland, België, Ierland en Portugal liggen de bijstandsuitkeringen 10% tot 30% beneden de armoedelijjn. De bescherming voor alleenstaande ouders is doorgaans adequater. Toch blijven ook deze netto-inkomens (met inbegrip van de kinderbijslagen) in Luxemburg, Frankrijk, Duitsland, België, Ierland en Portugal veelal tot 10% lager dan de armoedelijjn. Er weze wel opgemerkt dat dit beeld in België enigszins verbeterd is dankzij de opeenvolgende verhogingen van de bijstandsuitkeringen sinds 2001.

Opmerkelijk is dat de landen waar de bijstandsuitkeringen in de 90'er jaren sterk daalden, met name Zweden, Nederland en Denemarken, op het einde van de rit in vergelijking tot de armoedegrenzen nog steeds de meest genereuze bijstandsuitkeringen voor actieve personen hebben. De bijstandsuitkering voor een actief koppel varieert in 2001 van 106% van de armoedelijjn in Zweden tot 124% in Denemarken. Maar ook in landen met uitkeringen die

¹⁰ In de Nationale Actieplannen Sociale Inclusie die door de EU-lidstaten opgemaakt worden, wordt de armoedelijjn gedefinieerd als 60% van het mediane gestandaardiseerde netto beschikbare inkomen. In bijlage wordt de vergelijking met de 60%-armoedelijjn getoond (tabel B3). Daaruit blijkt dat de bijstandsuitkeringen (met name voor actieven) en minimumlonen zelden boven deze grens uitkomen.

¹¹ In tegenstelling tot het netto beschikbaar inkomen van bijstandsgezinnen als percentage van het netto gemiddeld loon, houdt deze indicator rekening met het totale gezinsinkomen, en dus ook met deeltijdarbeid en tweeverdienerschap. Ondermeer hierdoor wijkt de rangordening van landen op basis van de verhouding tussen de bijstandsuitkeringen/minimumlonen en de armoedelijjn (figuur 7) af van de rangordening op basis van de verhouding tussen de bijstandsuitkeringen/minimumlonen en het gemiddeld loon (figuur 4).

onder de armoedegrens liggen zoals Duitsland en België erodeerden de bijstandsuitkeringen in de jaren 1990 ten opzichte van de gemiddelde lonen.

Overigens zijn de sterke verhogingen van de bijstandsuitkeringen voor actieven in Luxemburg en Frankrijk en voor ouderen in Luxemburg, Spanje en Portugal wel voldoende geweest zijn om welvaartsvaste uitkeringen te garanderen maar niet om een volledig adequate bescherming te bieden tegen inkomensarmoede. De bijstandsuitkeringen blijven er (ver) onder de 50%-grens liggen.

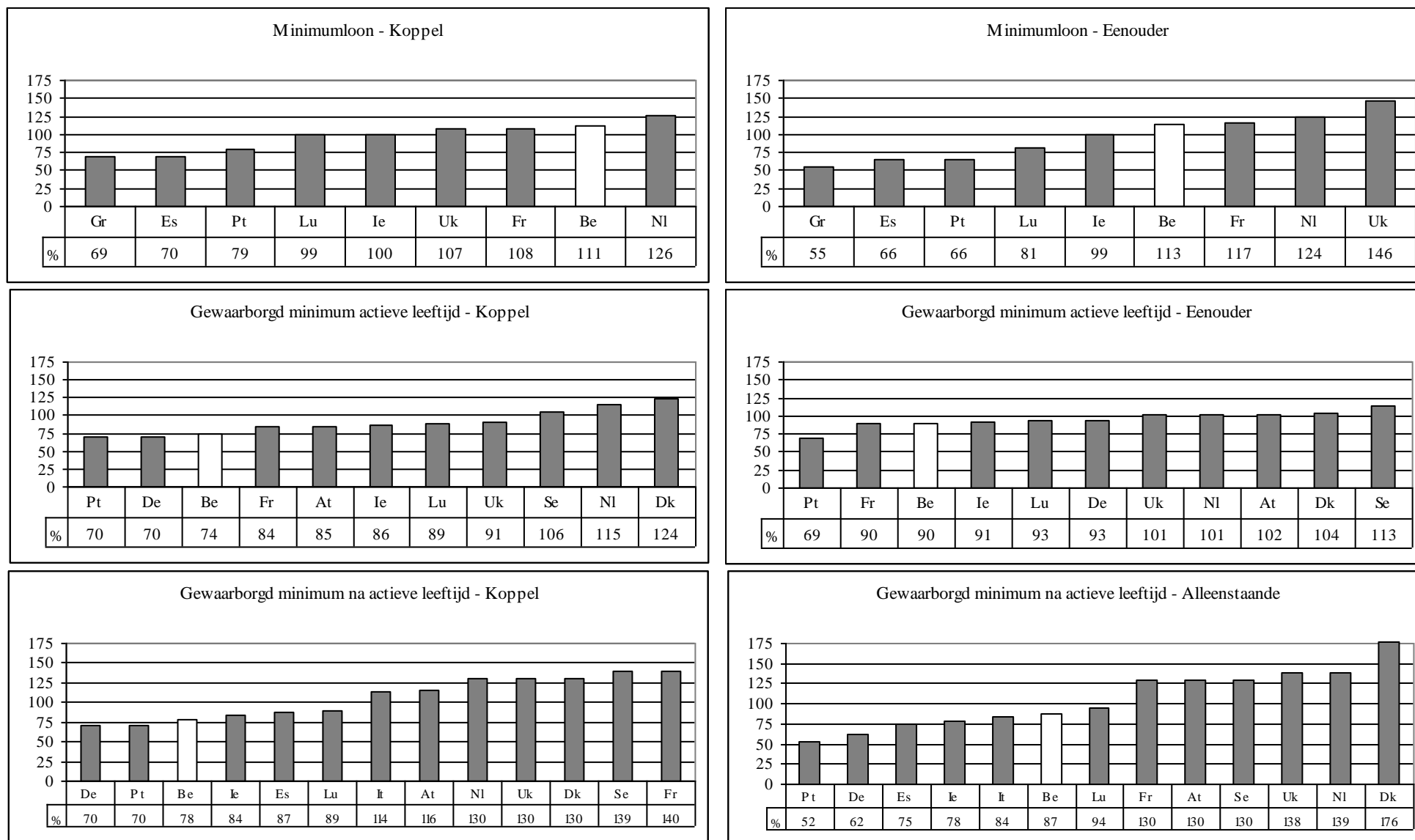
6.2 De afhankelijkheidsval

Figuur 8 vergelijkt het netto-inkomen van bijstandsgezinnen op actieve leeftijd met het netto-inkomen uit een nationaal minimumloon. Dit geeft een indicatie – zij het partieel – van de afhankelijkheidsval. Deze vallen worden immers in belangrijke mate ook veroorzaakt door bijkomende lasten bij de overgang van een uitkeringsbestaan naar werk (dit geldt inz. voor kinderopvangkosten) waarmee hier geen rekening is gehouden. De vergelijking leert dat de omvang van het probleem van de afhankelijkheidsval – d.w.z. de situatie waarbij de overgang van een uitkeringsbestaan naar werk niet of weinig lonend is – sterk verschilt van land tot land. Het verschil tussen het netto-inkomen van een minimumloner en dat van een bijstandstrekkers varieert van 9% in Nederland (een sterke financiële val) tot 33% in België (een veel zwakkere financiële val). Een tweede vaststelling is dat de bijstandsuitkeringen niet alleen erodeerden in landen met initieel (1992) een sterke financiële val (Nederland) maar ook in landen waar de val veel minder prominent was (België). En omgekeerd: welvaartsvaste bijstandsuitkeringen vinden we zowel terug in landen waar er initieel een grote financiële stimulans bestond om te gaan werken (Frankrijk) als in landen waar deze stimulans minimaal was (Luxemburg). Een derde vaststelling is dat de afhankelijkheidsval in Luxemburg, Frankrijk, Nederland en in België tussen 1992 en 2001 is afgenomen, het inkomen van minimumloners evolueerde er met andere woorden gunstiger dan het inkomen van bijstandstrekkers¹². Wellicht geldt dit ook voor gezinnen met kinderen in het VK¹³.

¹² Enkel voor deze vier landen konden we de afhankelijkheidsval zowel voor 1992 als voor 2001 berekenen. In de andere landen werd hetzij het nationaal minimumloon, hetzij het bijstandssysteem pas na 1992 ingevoerd.

¹³ De impact van het WFTC op het netto-inkomen van minimumloners met kinderen (+ 730 euro per maand) is wellicht groter dan het effect van de verhoging van de bijstandsuitkeringen op het netto-inkomen van bijstandsgezinnen met kinderen.

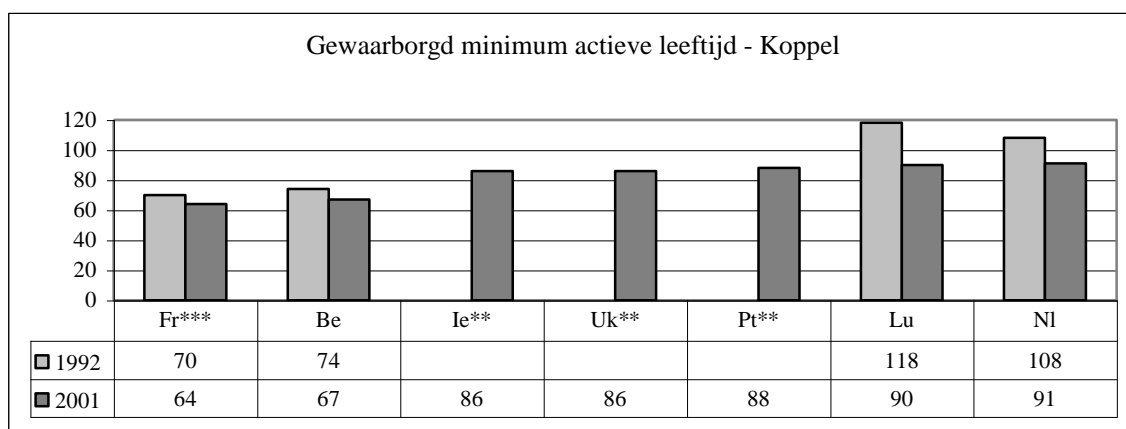
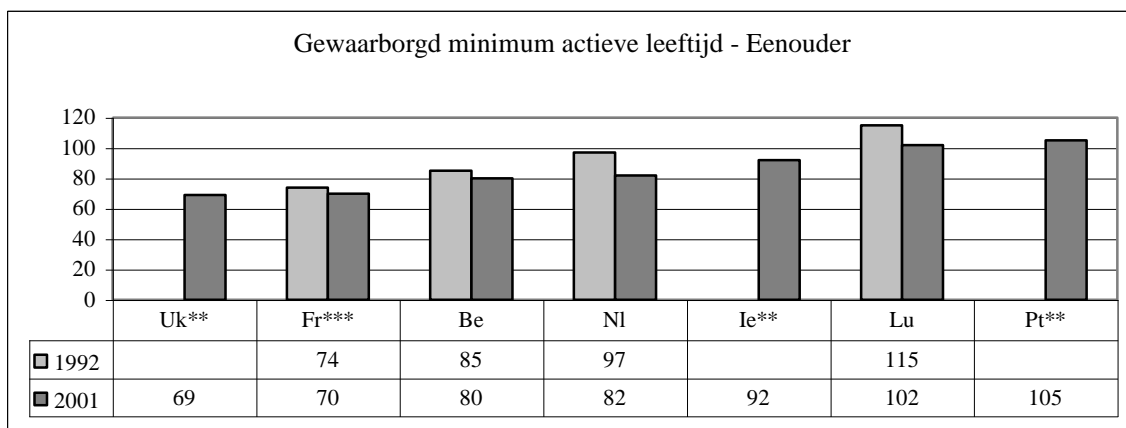
Figuur 7. Verhouding tussen het netto beschikbaar bijstandsincome*/minimumloon en de 50%-armoedelijs in Europese landen, 2001.**

* Nationale programma's behalve gewaarborgd minimuminkomen voor personen op actieve leeftijd in Oostenrijk (Wenen) en Duitsland (gemiddelde over alle deelstaten). De gewaarborgde minima voor personen na actieve leeftijd in Nederland, Denemarken en Zweden zijn geen middelgetoetste bijstandsuitkeringen maar universele minimumpensioenen; ** 50% van het mediane gestandaardiseerde netto beschikbare inkomen (ECHP) (niet beschikbaar voor Noorwegen); *** Beschrijving landen: figuur 4.

Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, UA.

Figuur 8. Het netto beschikbaar inkomen van gezinnen met bijstandsuitkering als % van het netto beschikbaar inkomen van gezinnen met een minimumloon in 7 Europese landen*, 1992-2001.

* Van de 9 landen met een nationaal minimumloon hebben er 2 (Spanje en Griekenland) geen nationale universele bijstandsregeling;

** In 1992 geen universele bijstandsregeling (Portugal) of wettelijk minimumloon (Ierland en VK);

*** Exclusief huisvestingstoelagen (inclusief huisvestingstoelagen: voor koppel 78% en voor eenouder 77%);

**** Beschrijving landen: figuur 4.

Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, UA.

Een financiële val kan op twee manieren worden bestreden: door de uitkeringen te verlagen (negatieve prikkel), of door werken lonender te maken (positieve prikkel). In Nederland werd in de 90'er jaren vooral de eerste weg bewandeld, in Luxemburg en Frankrijk de tweede weg. In België en het VK werden de twee strategieën gecombineerd. In Luxemburg en Frankrijk was de stijging van het netto-inkomen van minimumloners vooral te danken aan de stijging van het brutominimumloon; in België en het VK werd de kost van deze inkomensverhoging vooral door de overheid gedragen via respectievelijk een daling van de parafiscale lasten en de invoering van het belastingskrediet (het WFTC). Frankrijk en Luxemburg slaagden er op deze manier in om in een relatief korte periode zowel welvaartsvaste minimumlonen en bijstandsuitkeringen te realiseren én tegelijkertijd de financiële val te verkleinen. De gecombineerde strategie in België was minder succesvol: de afhankelijkheidsval verkleinde enigszins tegen de prijs van een niet onbelangrijke welvaartserosie van de bijstandsuitkeringen. Het recente beleid trachtte hier wel op in te spelen door lastenverlagingen te combineren met substantiële verhogingen van de sociale uitkeringen.

7. Samenvatting en besluiten

De bodembescherming definiëren we in deze studie als het niveau van het netto beschikbaar inkomen van gezinnen die moeten terugvallen op hetzij een minimumloon hetzij een bijstandsuitkering. We vergelijken derhalve inkomensniveaus zonder rekening te houden met de reikwijdte van de uitkeringen, de omvang van de non-take up, bijkomende discretionaire of lokale steun, voordelen in natura, enz.. Deze studie gaat dus over de wettelijk gewaarborgde minimuminkomensbescherming voor werkenden en niet-werkenden.

1. De internationale verschillen in de niveaus van netto-bijstandsuitkeringen zijn groot. De koopkracht (uitgedrukt in PPP) van een bijstandskoppel op actieve leeftijd varieert van 1.339 euro in Luxemburg over 719 euro in België tot 362 euro in Portugal. In percentage van het inkomen van een gezin met een gemiddeld loon varieert het gezinsinkomen van een bijstandskoppel op actieve leeftijd van 76% in Denemarken over 42% in België tot 34% in Duitsland. Overigens weze eraan herinnerd dat een universeel bijstandssysteem onbestaande is in Griekenland, Italië en Spanje.
2. De ranking van de landen stemt vaak, maar niet altijd, overeen met de klassieke rangordening van de welvaartsstaten waarbij de Scandinavische landen tot de meest genereuze worden gerekend, de Angelsaksische en Zuid-Europese tot de minst genereuze, met daartussenin de zg. ‘corporatistische’ welvaartsstaten (Nederland, België, Duitsland, Frankrijk en Luxemburg). Hoewel Denemarken over de hele lijn sterk scoort, verschijnt Noorwegen bijvoorbeeld vaak onder de mediaan van de Europese landen. En in Portugal zijn de bijstandsuitkeringen vergeleken met de gemiddelde lonen verrassend hoog.
3. In alle landen is de bodembescherming het minst genereus voor de niet-werkenden op beroepsactieve leeftijd. Het minimuminkomen voor ouderen is overal, in mindere of meerdere mate, hoger. De bodembescherming voor werkenden is veelal – maar niet altijd – de meest genereuze. In Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Spanje en Nederland ligt de minimumuitkering voor ouderen hoger dan het netto-inkomen van minimumloners.
4. In de meeste landen is er bijzondere aandacht voor alleenstaanden met kinderlast. De equivalentieschalen die daarbij impliciet gehanteerd worden variëren echter sterk. De extra tegemoetkomingen voor eenoudergezinnen met een bijstandsuitkering zijn bijzonder hoog in Noorwegen, net zoals de belastingkredieten voor lage loongezinnen met kinderen in het Verenigd Koninkrijk. Vergeleken met de andere Europese landen zijn de financiële voordelen voor bijstandsgezinnen met kinderen in België noch hoog, noch laag.
5. Hoewel de evolutie van de bodembescherming in de 90’er jaren geenszins homogeen was, kunnen toch drie grote krachtlijnen worden onderscheiden. Eén: in de meeste landen waar wettelijke minimumlonen bestaan volgde de bodembescherming voor werkenden zowel de evolutie van de prijzen als die van de gemiddelde lonen. Twee: hoewel de bijstandsuitkeringen voor actieven meestal wel koopkrachtvast waren, waren zij in een grote meerderheid van de landen onderhevig aan erosie vergeleken met de gemiddelde lonen. In sommige landen was die erosie zeer uitgesproken (zie Zweden, Nederland en het VK); in andere landen – waaronder België – was de erosie minder sterk. In de 90’er jaren vertoonde de bodembescherming voor actieven dus globaal een neerwaartse trend. Drie: de evolutie van de bijstandsuitkeringen voor ouderen was erg diffuus; in sommige landen was er sprake van een belangrijke welvaartserosie (Ierland, Denemarken, Verenigd Koninkrijk

en Nederland), maar in evenveel andere landen was de stijging van de bodembescherming voor ouderen groter dan die van de gemiddelde lonen.

6. In een zestal landen zijn de bijstandsuitkeringen voor personen op actieve leeftijd wettelijk gekoppeld aan de algemene welvaartsevolutie, of althans gedeeltelijk via een loonkoppeling. Dergelijke aanpassingsmechanismen zijn echter lang niet altijd een waarborg gebleken voor welvaartvaste bijstandsuitkeringen. Omgekeerd, in een aantal landen zonder wettelijk aanpassingsmechanisme volgden de sociale minima wel de algemene welvaartsevolutie.
7. In de jaren '90 was er geen verband tussen de generositeit van de bijstandsuitkeringen en de evolutie van de minimuminkomensbescherming. Daar waar sprake was van welvaartserosie was die weliswaar het grootst in landen met initieel een hoog beschermingsniveau (Zweden, Nederland en Denemarken) maar een heuse inhaalbeweging van de Zuid-Europese landen bleef uit en ook in sommige andere landen met traditioneel relatief lage bijstandsuitkeringen (Duitsland, België en Ierland) bleven de sociale minima achter bij de loonevolutie. De grootste verbeteringen vonden plaats in landen met reeds een behoorlijk beschermingsniveau (Luxemburg, Frankrijk en Oostenrijk). Er was dus geen sprake van een convergentie van de beschermingsniveaus in Europa.
8. Er lijkt ook geen verband te bestaan tussen de omvang van de afhankelijkheidsval en de evolutie van de minimuminkomensbescherming. De bijstandsuitkeringen erodeerden zowel in landen met initieel een sterke financiële val (een klein financieel voordeel bij overgang van bijstand naar minimumloon (bv. Nederland)) als in landen waar de val veel minder prominent was (bv. België). En omgekeerd: welvaartsvaste bijstandsuitkeringen vinden we terug zowel in landen waar er initieel een grote financiële stimulans bestond om te gaan werken (Frankrijk) als in landen waar deze stimulans minimaal was (Luxemburg).

Voor België is de Europese vergelijking van de bodembescherming zeer leerrijk, en dit in verschillende opzichten.

Eén: het beeld van het 'hoge beschermingsland' wordt er sterk door genuanceerd. De bodembescherming voor werkenden is in België zowel in koopkrachtpariteiten als in vergelijking met de gemiddelde lonen hoog, zeker voor gezinnen met kinderen. Voor niet-werkende gezinnen op actieve leeftijd ligt het beschermingsniveau rond de mediaanwaarde in Europa. Voor ouderen daarentegen is de bodembescherming relatief laag. Het bijstandsinkomen voor een bejaard koppel ligt in koopkrachtpariteiten maar liefst 34% onder de mediaan voor de Europese landen (753 versus 1.135 euro)

Twee: de afwezigheid van enige vorm van welvaarts koppeling voor de bijstandsuitkeringen plaatst België in een relatief geïsoleerde positie in het Europese landschap. In niet minder dan zes van de twaalf landen met een nationaal bijstandssysteem voor personen op actieve leeftijd volgen de bijstandsuitkeringen in principe (deels) de algemene welvaartsevolutie. Dit is inzonderheid het geval in Denemarken, Duitsland, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk en Zweden. De welvaarts koppeling die in België vanaf 2007 zal gelden voor de vervangingsinkomens in de sociale zekerheid is niet van toepassing op de bijstandsuitkeringen.

Drie: de internationale vergelijking leert dat bijstandsuitkeringen lager dan de 50%-armoedenorm (zoals het geval is in België) niet noodzakelijk de onvermijdelijke uitkomst zijn

van het probleem van de afhankelijkheidsvallen (zoals doorgaans wordt gedacht). In vele landen is de afhankelijkheidsval voor bijstandsgezinnen veel sterker dan in België. Wellicht is een strakkere controle op en begeleiding van uitkeringstrekkers er de uitweg voor de trade-off tussen adequate uitkeringen enerzijds en een activerend beleid anderzijds.

Vier: In de meeste landen is er – zoals gezegd – in de 90'er jaren een neerwaartse druk geweest op de bijstandsuitkeringen voor gezinnen op actieve leeftijd. Deze ontwikkeling dwingt tot grote waakzaamheid op Europees niveau. Met de mogelijke uitzondering van Nederland en Zweden waren het uitgerekend uitkeringen die (ver) onder de armoedegrenzen liggen die onderhevig waren aan welvaartserosie. Deze uitkeringen hadden derhalve eerder een stijgend dan een dalend verloop moeten kennen om de armoede te bestrijden bij diegenen die op de bodem van de welvaartsstaat leven.

Bibliografie

- Barr, N. (2001), *The welfare state as piggy bank*. Oxford: Oxford University Press.
- Behrendt, C. (2002), *At the margins of the welfare state*. Aldershot: Ashgate.
- Bradshaw, J., Lynes, T. (1995), *Benefit Uprating Policy and Living Standards*. SPRU Social Policy Report. Number 1. York: University of York.
- Bradshaw, J., Finch, N., (2002), *A comparison of child benefit packages in 22 countries*. Research Report 74. Leeds: Department for Work and Pensions.
- Cantillon, B., Marx, I., De Maesschalck, V. (2003), *De bodem van de welvaartsstaat van 1970 tot nu, en daarna*, Berichten/UFSIA, Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid, maart.
- Cantillon, B., Van Mechelen, N. (2004), *De bodembescherming in 15 Europese landen in de periode 1992-2001*. Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, augustus.
- De Lathouwer, L., Bogaerts, K. (2001), *Financiële incentieven en laagbetaald werk. De impact van hervormingen in de sociale zekerheid en de fiscaliteit op de werkloosheidsval in België*. Berichten/UFSIA. Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid.
- De Lathouwer, L., (2004), *Making work pay, making transitions flexible. The case of Belgium in a comparative perspective*. Berichten/UA. Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck.
- Eardley, T., Bradshaw, J., Ditch, J., Gough, I., Whiteford, P. (1996), *Social assistance in OECD Countries: Synthesis Report*. Research Report no. 46. London: HSMO.
- Hoge Raad van Financiën (2004), *Studiecommissie voor de vergrijzing. Jaarlijks verslag*, 165 p.
- Kautto, M., Heikkilä, M., Hvinden, B., Marklund, S., Ploug, N. (1999), *Nordic Social Policy. Changing welfare states*. London: Routledge.
- Nicaise, I., Groenez, S. (2004), *The big holes in het net: structural gaps in social protection and guaranteed minimum income systems in 13 EU countries*. Leuven: Hoger Instituut voor de Arbeid, KULeuven.
- Nielsen, J. (2003), *Social Protection in the Nordic Countries 2001. Scope, expenditure and financing*. Copenhagen: Nordic Social-Statistical Committee.
- OECD (2002), *Benefits and wages*. Paris: OECD.
- Palme, J., Bergmark, A., Bäckman, O., Estrada, F. Fritzell, J., Lundberg, O., Sjöberg, O., Szebehely, M. (2002), 'Welfare trends in Sweden: balancing the books for the 1990s', *Journal of European Social Policy*, 12 (4).

Bijlagen

Bijlage 1. Lijst van nationale informanten.

België	Bea Cantillon Natascha Van Mechelen	Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, UA.
Denemarken	Peter Abrahamson Cecilie Wehner	University of Copenhagen
Duitsland	Peter Krause Gundi Knies Tanja Zähle Constanze Büning	Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung (DIW) Berlin
Frankrijk	Antoine Math	Institut de Recherches Economiques et sociales (IRES)
Griekenland	Theo Papadopoulos	University of Bath
Ierland	Brian Nolan Brenda Gannon	Economic and Social Research Institute (ESRI)
Italië	Yuri Kazepov Geatano Proto Stefania Sabatinelli	University of Urbino ISTAT University of Milan-Bicocca
Luxemburg	Monique Borsenberger	Centre d'Études de Populations, de Pauvreté et de Politiques Socio-Économiques (CEPS)
Nederland	Wim van Oorschot Michiel Luigjes	Universiteit van Tilburg
Noorwegen	Axel West Pedersen Anne Skevik Charlotte Koren	NOVA, Oslo
Oostenrijk	M. Förster M. Fuchs	European Centre for Social Welfare Policy and Research
Portugal	Ana Cardoso	CESIS, Lisbon
Spanje	Joaquim Aiguabella Raul Martínez Adele Oliveri	Gabinet d'Estudis Socials S.C.C.L. (GES), Barcelona
Verenigd Koninkrijk	Jonathan Bradshaw Tina Davis Chris Farrell	Department of Social Policy and Social Work, University of York
Zweden	Kenneth Nelson	Stockholm University

Bijlage 2. Overzicht van gesimuleerde maatregelen.

	Minimumloon	Bijstand personen op actieve leeftijd	Bijstand ouderen
België	Gewaarbordt gemiddeld minimummaandinkomen	Bestaansminimum	Gewaarbordt Inkomen voor Bejaarden (GIB) (tot en met 2000) / Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)
Denemarken		Konstanthjelp	Folkepension (universeel pensioenstelsel)
Duitsland		Bundessozialhilfegesetz: gemiddelde over alle deelstaten	Bundessozialhilfegesetz: gemiddelde over alle deelstaten
Frankrijk	Salaire Minimum Interprofessionnel de Croissance	Revenu Minimum d'Insertion	Minimum vieillesse
Griekenland	Nationaal minimumloon		
Ierland	Minimum wage	Supplementary welfare allowance	Old age non contributory pension
Italië			Pensione Sociale (tot met 1995) /Assegno Sociale
Luxemburg	Salaire Social Minimum	Revenu Minimum Garanti	Revenu Minimum Garanti
Nederland	Minimumloon	Algemene Bijstandswet	Algemene Ouderdomswet
Noorwegen		Sosialhjelp Oslo	Folketrygdens minstepensjon (universeel pensioenstelsel)
Oostenrijk		Sozialhilfe Wenen	Sozialhilfe Wenen
Portugal	Nationaal minimumloon	Rendimento Mínimo Garantido	Pensão Social
Spanje	Salario Mínimo Interprofesional		Pensión de Jubilación no Contributiva
Verenigd Koninkrijk	Statutory Minimum Wage	Supplementary Benefit (tot 1997) /Income Support	Supplementary Benefit (tot 1997)/ Income Support (tot 1999) /Minimum Income Guarantee
Zweden		Richtlijnen van het National Board of Health and Welfare (tot 1998) / Nationaal bepaald gedeelte van Cash Maintenance Assistance	Folkpension (universeel pensioenstelsel)

Bijlage 3

Tabel B1. Netto beschikbaar inkomen van een alleenstaande ouder met 2 kinderen als % van het netto beschikbaar inkomen van een alleenstaande zonder kinderen, 2001

	Bijstandsgezinnen*	Eenverdienersgezinnen minimumloon
België	195	138
Denemarken	153	-
Duitsland	271	-
Frankrijk	171	141
Griekenland	-	106
Ierland	212	121
Italië	-	-
Luxemburg	158	142
Nederland	152	134
Noorwegen	283	-
Oostenrijk	187	-
Portugal	238	100
Spanje	-	-
VK	185	112
Zweden	196	194
Mediaan	191	134

* Nationale programma's behalve gewaarborgd minimuminkomen voor personen op actieve leeftijd in Oostenrijk (Wenen) en Duitsland (gemiddelde over alle deelstaten). De gewaarborgde minima voor personen na actieve leeftijd in Nederland, Denemarken en Zweden zijn geen middelgetoetste bijstandsuitkeringen maar universele minimumpensioenen.

Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, UA.

Tabel B2. Koopkrachtevolutie netto beschikbaar inkomen bijstandsgezinnen en minimumloners in België, 2001-2003

	2001	2002	2003
Gewaarborgd minimum actieve leeftijd			
Koppel zonder kinderen	100,0	104,6	104,8
Alleenstaande ouder twee kinderen	100,0	103,4	103,6
Minimumloon			
Koppel zonder kinderen	100,0	101,6	104,9
Alleenstaande ouder twee kinderen	100,0	101,5	106,8

Bron: Cantillon et al., 2003

Tabel B3. Het netto beschikbaar inkomen van gezinnen met bijstandsuitkering/minimumloon* als percentage van de 60%-armoedelij n in 15 Europese landen, 2001.

	Gewaarbordd inkomen actieve leeftijd		Gewaarbordd inkomen ouderen		Minimumloon	
	Koppel	Alleenst. ouder	Koppel	Alleenst.	Koppel	Alleenst. ouder
Duidelijke verbetering welvaartspeil						
Luxemburg	75	69	75	78	83	68
Frankrijk	70	75	117	109	90	97
Oostenrijk	71	85	97	108	-	-
Duidelijke verslechtering welvaartspeil						
Zweden	88	95	116	108	-	-
Duitsland	58	77	58	51	-	-
België	62	75	65	73	92	94
Griekenland	-	-	-	-	93	74
Nederland	96	85	108	116	61	60
Ierland	71	76	70	65	83	82
VK	76	84	108	115	89	122
Geen eenduidige trend						
Noorwegen	-	-	-	-	-	-
Spanje	-	-	72	63	58	55
Portugal	58	58	58	44	66	55
Italië	-	-	95	70	-	-
Denemarken	103	87	108	147	-	-

* Nationale programma's behalve gewaarborgd minimuminkomen voor personen op actieve leeftijd in Oostenrijk (Wenen) en Duitsland (gemiddelde over alle deelstaten). De gewaarborgde minima voor personen na actieve leeftijd in Nederland, Denemarken en Zweden zijn geen middelgetoetste bijstandsuitkeringen maar universele minimumpensioenen.

Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, UA.

Tabel B4. Het netto beschikbaar inkomen van gezinnen met bijstandsuitkering*/minimumloon als percentage van het netto beschikbaar inkomen van gezinnen met één gemiddeld loon in 15 Europese landen: procentuele evolutie 1991-2001.

	Gewaarbord minimum actieve leeftijd				Gewaarbord minimum na actieve leeftijd				Minimumloon			
	Koppel		Alleenstaande		Koppel		Alleenstaande		Koppel		Alleenstaande	
	zonder kinderen		met 2 kinderen		zonder kinderen		zonder kinderen		zonder kinderen		met 2 kinderen	
	1992	2001	1992	2001	1992	2001	1992	2001	1992	2001	1992	2001
Duidelijke verbetering welvaartspeil												
Luxemburg	54	61	56	57	54	61	47	48	46	68	49	56
Frankrijk	32**	32**	37**	37**	56**	57**	34**	34**	46**	50**	49**	53**
Oostenrijk	51	51	57	61	66	70	49	53	-	-	-	-
Duidelijke verslechtering welvaartspeil												
Zweden	72	58	70	58	83	55	76	48	-	-	-	-
Duitsland	39	34	58	53	45	34	25	24	-	-	-	-
België	45	42	59	56	45	44	38	37	60	62	69	70
Griekenland	-	-	-	-	-	-	-	-	56	55	54	53
Nederland	66	49	63	46	66	56	50	43	61	54	65	57
Ierland	45	39	43	45	59	38	34	26	-	45	-	48
Verenigd Koninkrijk	38**	23**	43**	33**	53**	41**	34**	27**	-	45	-	67
Geen eenduidige trend												
Noorwegen	39	36	56	50	62	67	40	42	-	-	-	-
Spanje	-	-	-	-	35	36	20	22	31	29	34	33
Portugal	-	45	-	51	40	45	20	23	54	52	51	48
Italië	-	-	-	-	47	54	23	27	-	-	-	-
Denemarken	49	76	76	66	108	79	69	80	-	-	-	-

* Nationale programma's behalve gewaarborgd minimuminkomen voor personen op actieve leeftijd in Oostenrijk (Wenen), Duitsland (gemiddelde over alle deelstaten) en Noorwegen (Oslo). De gewaarborgde minima voor personen na actieve leeftijd in Nederland, Denemarken, Noorwegen en Zweden zijn geen middelgetoetste bijstandsuitkeringen maar universele minimumpensioenen.

** Exclusief huisvestingstoelagen.

Bron: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, UA.